

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної роботи

На правах рукопису

Авраменко Данило Дмитрович

«Сприяння працевлаштуванню внутрішньо переміщених осіб»

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня
бакалавра соціальної роботи

Науковий керівник:
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Литва Людмила Андріївна

Допустити до захисту в ЕК
Кафедра соціальної роботи
Завідувач кафедри соціальної роботи
Кандидат соціологічних наук,

(підпис)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	6
1.1. Роль соціальної роботи у допомозі внутрішньо переміщеним особам	6
1.2. Основні виклики, які постають перед ВПО.....	8
1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальних гарантій внутрішньо переміщеним особам	14
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	20
2.1. Аналіз досвіду волонтерських та благодійних організацій у наданні допомоги у працевлаштуванні ВПО.....	20
2.2. Дослідження зайнятості внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах.....	26
РОЗДІЛ III ПРОГРАМА СПРИЯННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЮ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	38
3.1. Програма підтримки внутрішньо переміщених українців в процесі працевлаштуванні.....	38
3.2. Результати впровадження програми допомоги внутрішньо переміщеним особам з пошуком роботи.....	46
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	58
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Українці вже втретє за останнє сторіччя зіштовхуються із щораз більшою міграційною кризою. Тікаючи від війни вимушені переселенці опиняються в інших регіонах країни та за її межами. Країни, що надають притулок, забезпечують українським біженцям право на проживання, соціальні виплати, медичну допомогу, освіту та на працевлаштування. На нашу думку, більшу увагу треба приділяти саме внутрішнім переселенцям. Це допоможе Україні уникнути демографічної кризи та сприятиме швидкому відновленню економіки після здобуття перемоги.

Державні органи, українські та міжнародні волонтерські організації та місцеві громади, які приймають переселенців, намагаються забезпечити належні умови для проживання переміщених осіб. На нашу думку, проблема працевлаштування, реалізація трудових прав в період воєнного часу, є найважливішими серед усіх потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Дотримання трудових прав сприяє не тільки покращенню рівня життя ВПО та їхніх родин. Це допомагає почувати себе впевненіше в наявній ситуації, вносити свій внесок у перемогу, вірити в краще майбутнє, готувати підґрунтя для повернення додому та відновлення мирного життя. Виходячи із вищезазначеного, ми обрали тему дипломної роботи: «Сприяння працевлаштування внутрішньо переміщених осіб».

Ступінь дослідження проблеми. Дослідження присвячені нагальним проблемам соціальної роботи як складової політики соціального захисту, наводяться у працях таких вчених: Л. Баранник, В. Курбатов, А. Андрющенко, Р. Шейко, С. Вакуленко, І. Косуля. Із зарубіжним досвідом соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, їх потреб та проблем можна ознайомитись у роботах таких вчених, як: Ю. Волтер, Ф. Аерн; Д. Педерсен, П. Кабачнік, І. Регульська, Б. Мічнек та інші. О. Балакірева, О. Іванова, І. Качановські та інші займаються вивченням проблем та потреб ВПО. Однак

питання форми і методи соціальної роботи з працевлаштування ВПО залишаються ще недостатньо дослідженими.

Об'єкт дослідження: зайнятість внутрішньо переміщених осіб.

Предмет дослідження: форми і методи соціальної роботи з працевлаштування ВПО.

Мета роботи: дослідити стратегії працевлаштування ВПО та запропонувати програму підтримки в працевлаштуванні ВПО.

Завдання:

- дослідити теоретико-методологічні основи вивчення проблеми зайнятості населення;
- проаналізувати проблемні питання в сфері працевлаштування ВПО серед яких і проблема працевлаштування у приймаючій громаді;
- розглянути нормативно-правове забезпечення соціальних гарантій внутрішньо переміщеним особам в сфері зайнятості;
- провести емпіричне дослідження особливостей працевлаштування ВПО в приймаючих громадах;
- розробити та апробувати програму підтримки в працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб.

Методи дослідження:

Теоретичні: аналіз наукових літературних джерел; порівняння проблем з працевлаштуванням в різних регіонах та різних соціальних категорій; систематизація проблем вказаних у літературі та виявлених на практиці; аналіз результатів впровадження програми.

Емпіричні: анкетування ВПО через онлайн чати для виявлення проблем із працевлаштуванням; статистичний аналіз отриманих результатів; інтерпретація даних.

Прогнозування через висунення пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення механізму працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Методики: авторська методика тренінгу з написання резюме та проходження співбесіди, авторська анкета моніторингу проблем ВПО.

Вибірка: опитування пройшли 151 особа, в програмі взяли участь 58 осіб віком від 18 до 59 років, 52 жінки та 6 чоловіків, які відвідували Київський офіс БФ «Рокада» та Кропивницький центр благодійного фонду «Я – Маріуполь» та мали проблеми із пошуком роботи.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 57 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 69 сторінок.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Роль соціальної роботи у допомозі внутрішньо переміщеним особам

Внутрішньо переміщеною особою (ВПО), згідно із Законом України «Про забезпечення прав та свобод ВПО», є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації [19].

Станом на червень 2023 року зареєстровано майже 5 мільйонів ВПО, серед яких значна частка жінок, дітей та осіб похилого віку. Багато ВПО не зареєстровані, що ускладнює оцінку реальних масштабів переміщень. Основні проблеми включають фінансові труднощі, потребу в житлі та медичних послугах, а також дискримінацію та труднощі з працевлаштуванням. Незважаючи на труднощі, ВПО мають значний трудовий потенціал, який вони прагнуть реалізувати [4].

Стаття Поповича В., Новак Т, Щербини С. аналізує управління системою соціальної роботи в Україні в умовах воєнного стану. Основна увага приділяється викликам, з якими стикаються соціальні працівники, зокрема зростанню кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), необхідності адаптації соціальних послуг та забезпечення їх доступності. Обговорюються також питання забезпечення психологічної підтримки та інтеграції ВПО в нові громади. Рекомендовані заходи включають підвищення кваліфікації соціальних працівників, розвиток співпраці з міжнародними організаціями та впровадження нових підходів до соціальної роботи [15].

Основні проблеми з якими стикаються вимушені переселенці це зайнятість за для фінансової спроможності орендувати/придбати житло,

забезпечувати собі достатній рівень життя. Їх конкурентоздатність на ринку праці, неможливість професійно реалізуватися через високу конкуренцію. Спостерігаються серед переселенців погіршення сімейних стосунків через довготривалу відсутність членів родин, підвищений рівень тривожності щодо найближчих перспектив, психологічні травми тощо. Також потребує врегулювання право ВПО на охорону здоров'я та права на освіту.

Сприйняття безробітних переселенців, як потенційної загрози дуже часто призводить до соціальних, міжособистісних та економічних конфліктів. Роботодавці, користуючись важким фінансовим становищем ВПО, часто занижують розмір заробітної плати або детінізують її; пропонують нижчі посади порівняно з їхнім попереднім місцем роботи. Додаткові витрати на вирішення побутових проблем ВПО також негативно сприймаються роботодавцями та приватними підприємцями, вони неохоче беруть таких працівників, сплачують їх перекваліфікацію та навчання. Це, в свою чергу, ускладнює бізнес-планування та прогнозування фінансових результатів [9].

Показники вразливості соціальної групи:

- наявність соціальної ексклюзії (обмеженості соціальної групи у доступі до матеріальних і нематеріальних ресурсів);
- чуттєвість соціальної групи до загрозливих явищ і подій, обумовлена їхнім соціальним становищем;
- існування ризику соціальної ексклюзії у найближчому майбутньому за відсутності підтримки з боку суспільства [13].

Соціальна робота з мігрантами передбачає два основні вектори розвитку її суб'єктності:

- 1) щодо самих мігрантів та активізації їх участі у процесах адаптації й інтеграції в новий соціум, підтримки їх нової ідентичності;
- 2) щодо приймаючих громад – підвищення якості соціальних послуг для потребуючих, згуртування спільнот, упередження і вирішення конфліктних ситуацій, налагодження в громаді позитивних та конструктивних комунікацій тощо.

Підтримка мігрантів у вирішенні актуальних для них проблем здійснюється з двох підходів, які досить точно були сформульовані Майклом і Джуді Боп:

- підхід на основі надання послуг;
- підхід на основі розвитку громад [1, с. 15]

Названі підходи не тільки вказують на вектор роботи соціальних працівників з різними видами і групами мігрантів, а й характеризують її як дворівневу:

- 1) на персоналізованому рівні з тими, хто перебуває у складних життєвих умовах і потребує підтримки з урахуванням їхніх актуальних потреб;
- 2) активізації громади, членами якої є як постійні мешканці, так і переселенці. Використання для цього ресурсів самої громади шляхом мотивування її на подолання труднощів та залучення її з цією метою у процес позитивних змін (усвідомлення своїх можливостей, планування, здійснення різних заходів, у тому числі добродійного змісту, впровадження інновацій, забезпечення громадського заохочення тощо).

Таким чином, найважливішими завданнями соціальної роботи з мігрантами полягають у тому, щоб:

- допомогти їм адаптуватися до нових умов проживання;
- активізувати їх власну участь у подоланні труднощів їхнього життя;
- залучити до активного соціального життя у громаді;
- здійснювати соціальну превенцію.

Зволікання з активними діями щодо ВПО в надії на розв'язання їхніх проблем шляхом повернення може призвести лише до погіршення становища, виникнення напруги в стосунках між ВПО та корінним населенням місць перебування, використання обопільного невдоволення силами, спрямованими на подальшу дестабілізацію ситуації в країні.

1.2. Основні виклики, які постають перед ВПО

Проблеми внутрішньо переміщених осіб не є новим явищем. Останніми роками питання захисту ВПО привертало постійну увагу та занепокоєння міжнародної спільноти. Переселенці залишаються в полі зору урядових органів та міжнародних організацій, які займаються ними [37]. Також наявна проблема у ставленні місцевого населення до біженців, оскільки переселенцям зазвичай важко адаптуватися до нового місця, знайти житло, отримати доступ до державних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, вода та санітарія, може бути складнішим для ВПО [36].

Вперше Україна стикнулася із поняттям вимушеної міграції у 2014 році, коли в умовах розгортання конфлікту на сході, громадяни у пошуках безпеки, покинули свої домівки. Тому на момент 24 лютого 2022 року коли внаслідок збройної агресії держави-окупанта і її повномасштабного вторгнення, в Україні Указом Президента України було введено воєнний стан [17] була вже напрацьована певна правова база та механізми дій щодо ВПО.

Найголовніша відмінність сучасного становища ВПО в Україні, це масштабність кількості переміщених осіб та регіональна дислокація. За даними Міністерства соціальної політики станом на 6 червня 2016 року, в Україні було взято на облік 1 785 740 осіб [29]. Станом на початок 2024 року в Україні зареєстровано 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб. За даними Мінсоцполітики, допомогу з бюджету отримують 2,6 млн переселенців. [2].

Регіонами для переміщення людей у 2014 році зазвичай були Харківська, Дніпропетровська та Запорізька області [11, с. 311]. Зараз найбільшу кількість ВПО прийняли Дніпропетровська, Київська, Львівська, Полтавська, Вінницька області (44% від загальної кількості) [30].

Згідно з даних, опублікованих на офіційних джерелах Організації Об'єднаних Націй (ООН), а саме Управлінням Верховного комісара у справах біженців, за півтора місяці з моменту початку активної фази воєнних дій свої домівки були вимушені покинути близько 11,4 млн. українських громадян. Окрім того, очікується, що в підсумку ця цифра може досягнути 16,0 млн, а в

умовах реалізації найгіршого сценарію близько 25 млн. людей можуть потребувати гуманітарної допомоги до кінця 2022 року [11].

Більшість ВПО працездатного віку втратили роботу, домівку, часто власні заощадження. Розмір грошової допомоги є недостатнім для повноцінного задоволення першочергових потреб та гідних умов життя людини.

Переважає більшість ВПО потребують не лише безпеки, а й можливості здійснювати трудову діяльність. Згідно дослідження, проведеного порталом Work.ua більше половини українців (54%) не мають ніяких заощаджень; 19% – мають у розпорядженні «фінансову подушку» на місяць; 15% – накопичення на термін від 2 до 4 місяців; 11% – на термін 6 місяців і більше. Таким чином, не важко дійти висновку, що за 115 днів війни ресурси більшості українців майже повністю вичерпані [11, с. 312].

Коли громадяни приймають рішення про міграцію, у переважній більшості випадків обирають напрямок без аналізу можливостей працевлаштування, а керуючись лише наміром перемістити себе та свою родину у безпечне місце. Більшість з них сподіваються, що їх проживання на новому місці буде не тривалим [11, с. 315].

Таким чином на ринку праці обраного для проживання регіону можуть бути не затребуваними відповідні професійні та кваліфікаційні характеристики ВПО. В результаті шанси отримати гідну роботу майже відсутні. Також на вибір нового місця проживання впливає вартість житла. Переселенці обирають невеличкі містечка та селища, де низька вартість проживання, а вже потім розуміють, аналізують ринок праці. Тобто, переселенці не можуть зняти дороге житло в населених пунктах де є робота, та не можуть знайти роботу в громадах де ціни на житло нижчі.

Більшість затребуваних професій вимагають наявності у працівника відповідних навичок. Зростає попит і на професії, які потребують концептуально нових навичок. Зокрема, професійні військові (офіцери), психологи, у тому числі військові психологи, медичні працівники, працівники

сфери будівництва та архітектури, енергетики, працівники сфери оборони [32].

Елла Лібанова, академік НАН України вважає, що «нині на хвилі патріотичного підйому українське суспільство досягло високого рівня консолідації, одним із проявів чого є мінімізація випадків упередженого ставлення до переселенців серед місцевого населення. На жаль, така ситуація не може тривати вічно, тому вже зараз слід упроваджувати інформаційну кампанію серед населення приймаючих громад щодо неупередженого та толерантного ставлення до вимушених переселенців. Крім того, міжнародним організаціям і урядовим структурам слід працювати з представниками місцевих органів влади (особливо з працівниками соціальних служб) у напрямку підвищення рівня обізнаності відповідних працівників щодо потреб ВПО та уникнення упередженого ставлення до них» [12, с. 52].

«У кожній територіальній локації та для кожної специфічної групи ВПО рішення може бути різним. – продовжує докторка наук, – Тому для розроблення відповідних заходів необхідне формування інформаційно-аналітичного моніторингу, здатного оперативно надавати відповіді на такі питання: де, скільки та які ВПО проживають, які вони мають пріоритети зайнятості, коли та куди повертатимуться, що може спонукати їх оселитись у регіонах тимчасового перебування, чи готові вони до зміни професії» [12, с. 52].

З іншого боку, навіть якби ВПО мали можливість проаналізувати географію розміщення вакантних посад, систематизована статистика у регіональній та загальнодержавній влади щодо таких вакансій з урахуванням актуальних оновлень відсутня. Представники місцевої влади у деяких регіонах для вирішення ситуації запровадили анкетування тих, хто приїхав, з метою отримання повної інформації про ВПО та їх професійні навички. В подальшому така інформація вноситься до єдиної бази. Проте, і в цьому випадку перешкодою виступає той факт, що не всі переміщені особи офіційно

реєструють своє нове місце проживання, а отже не можуть бути враховані у загальному аналізі [11, с. 315].

Бажання повернутись до рідних домівок була притаманна переселенцям і в 2014 році, але чверть вже має намір залишитись у регіоні свого поточного перебування. За даними опитування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» у 2022 році 20-21 листопада, 96 % ВПО прагнуть повернутися додому (22 % – у найближчому майбутньому, 31 – трохи пізніше, 43 % – по завершенні війни) [Відбудова Рейтинг]. Таким чином причини того, що вони не шукають роботу та не стають на облік у центри зайнятості можуть виступати психологічні проблеми.

Ускладнює ситуацію з пошуку роботи те, що регіони до яких переселяються ВПО, мають нижчі показники середніх заробітних плат ніж ті з яких відбувається хвиля міграції.

Таблиця 1.2.1. Середньомісячна заробітна плата в Україні в регіональному розрізі [28].

Область	2019	2020	2021
Вінницька	10661	12251	15472
Волинська	10333	11625	14568
Дніпропетров	12084	13163	15791
Закарпатська	11005	13106	15776
Івано-	9625	12088	13988
Львівська	10415	12518	15262
Полтавська	10906	12711	15990
Рівненська	11552	14088	17202
Тернопільська	9651	11945	14384
Хмельницька	10844	12951	16194
Чернівецька	9608	11853	14323
Харківська	10410	11969	14843
Миколаївська	12833	14605	18414
Запорізька	12249	13620	16867
Луганська	10195	12765	15783
Донецька	13177	14720	17191
Київська	13259	14300	17409
Херсонська	9828	11586	14253

Різниться рівень заробітної плати в залежності від стану ринку праці в кожному конкретному населеному пункті. Також впав загальний рівень

середньої заробітної плати в цілому по країні. Державна служба статистики після початку війни припинила оприлюднювати дані щодо зарплат в Україні. Отже, інформація Пенсійного фонду України (ПФУ) – це єдині доступні офіційні дані, за якими у червні в порівнянні з лютим зарплата впала на 175,55 гривні [14]. Зменшується і кількість робочих місць в регіонах, де не ведуться військові дії.

Частина переселенців переїхали до родичів та знайомих та подекуди не мають офіційного статусу ВПО. Значна кількість намагається шукати роботу самотужки та не звертаються до Центрів зайнятості. Це не тільки спотворює статистику, ускладнює моніторинг ринку праці, а також уможлиблює тіньове працевлаштування з відповідними порушеннями трудових прав переселенців, їх експлуатації, дискримінації та випадків торгівлі людьми. Під час масового переміщення людей здійснення таких злочинів стає більш масовим, адже контролювати облік виїзду людей з окупованих територій дуже важко.

Економісти та соціологи прогнозують, що найбільші промислові центри будуть зміщені із сходу на захід країни. На думку Е. Лібанової: «На цих територіях відбудуватиметься пришвидшена неоіндустріалізація, тоді як економіка південно-східних областей зосереджуватиметься на продукції некритичного спрямування та розвиткові легко переміщуваних виробництв; ці традиційно індустріальні регіони України, імовірно, відіграватимуть роль буферної військової зони» [12, с. 49].

Сьогодні Уряд уже запровадив національну програму евакуації підприємств із зони проведення бойових дій у західні області України. За інформацією голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики України Данила Гетманцева, станом на 8 квітня до безпечних регіонів за програмою релокації переміщено 220 підприємств, з яких 90 працюють [6]. З метою прискорення і масштабування цього процесу варто на найближчі 2—3 роки скасувати поняття «цільового призначення земельної ділянки» і надати власникові земельної ділянки за реєстраційним принципом право самостійно визначати спосіб розпорядження нею, спростити

процедури отримання дозволів для будівництва будь-якого об'єкта забудови та надання дозволів об'їзду на заїзд до нових об'єктів з доріг місцевого та міжнародного значення [12, с. 50].

За даними опитування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг», 96 % ВПО прагнуть повернутися додому (22 % – у найближчому майбутньому, 31 – трохи пізніше, 43 % – по завершенні війни) [27].

Як свідчить аналіз надання послуг ВПО Державною службою зайнятості, за 2014 - 2018 рр. «отримали послуги 91,4 тис. громадян, працевлаштовані – 30,6 тис. громадян, проходили професійне навчання – 7,8 тис., брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру – 10 тис» [7, 14].

Переселенці в Україні стикаються з численними проблемами при працевлаштуванні через центри зайнятості. Основні труднощі включають відсутність вакансій за спеціальністю, низькі зарплати, небажання роботодавців наймати ВПО, недостатні професійні навички та проблеми з документами. Менше ніж 3% переселенців отримали статус безробітного в центрах зайнятості, а лише частина з них змогла знайти роботу. Для підтримки працевлаштування ВПО уряд запровадив компенсації витрат на оплату праці роботодавцям, що працевлаштовують переселенців [16].

Але не зважаючи на масштаби міграції, державні інститути значно покращили становище ВПО, порівняно з ситуацією яка була після 2014 року. Але все ж таки, держава не сплачується із наданням переселенцям повноцінної матеріальної, моральної та соціальної допомоги. Державні органи значно поступається ступенем організації та масштабами фінансування громадським організаціям.

1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальних гарантій внутрішньо переміщеним особам

Згідно Міжнародного права вимушені переселенці є внутрішніми біженцями тому на них поширюється дія міжнародних правових актів. «Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни» офіційно представлені ООН у 1998 р. У вересні 2005 році усі 196 глав держав і урядів, що зібралися в Нью-Йорку на Всесвітній саміт, одноставно визнали ці принципи. 17.04.1998 року документ було ратифіковано Україною [10]. Принципи визначають права та гарантії відповідного захисту для ВПО на будь-якому етапі переміщення. Вони захищають від необґрунтованого переміщення, пропонують основу для захисту та надання допомоги під час переміщення та визначають гарантії безпечного повернення, переселення та реінтеграції. Вони є своєрідним аналогом міжнародного права з питань біженців.

«Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» була видана Радою Європи 04 листопада 1950 року та набула чинності для України 11 вересня 1997 року [24]. Конвенція запровадила судовий механізм захисту загальних стандартів політичних, економічних, соціальних і культурних прав та свобод людини в країнах-членах Ради Європи. Звернутися до Європейського суду з прав людини можна тоді, коли вичерпані всі засоби національного правового захисту прав людини. Скарга повинна подаватися мовою національного судочинства, до неї обов'язково додаються рішення всіх судових інстанцій.

У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1708 від 28 січня 2010 року «Вирішення майнових питань біженців і внутрішньо переміщених осіб» розглядаються реституція втрати доступу та прав на житло, землю й майно, оскільки серед усіх форм відшкодування вона єдина допомагає зробити вибір між трьома «тривалими рішеннями» в питанні переміщення: безпечне та гідне повернення у власний дім; місцева інтеграція в місці переміщення; переселення в інше місце в межах країни походження або за кордон [3].

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам членам щодо внутрішньо переміщених осіб була ухвалена на 961-му засіданні заступників

міністрів 05.04 2006 року [26]. При формуванні національного законодавства та практики щодо ВПО потрібно керуватися принципами міжнародних правових інструментів у сфері прав людини або гуманітарного права; ВПО повинні зазнавати дискримінації; особлива увага до найбільш уразливих груп населення; захист прав ВПО, постачання їм гуманітарної допомоги; допомога з боку інших держав або міжнародних організацій, якщо держава, яка опинилася у скрутній ситуації, не в змозі сама забезпечити захист і надати допомогу своїм ВПО.

Також законодавством передбачений механізм набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Але виплати допомоги по безробіттю становить 120 календарних днів за Ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III, та збільшена до 180 днів Постановою Кабінету Міністрів України «Про особливості реалізації державної політики у сферах зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час воєнного стану та після його припинення або скасування». ВПО мають право на працевлаштування на загальних підставах. В разі відсутності запису про звільнення з попереднього місця роботи, або втрати оригіналу трудової книжки передбачений механізм отримання такого запису від роботодавця або через суд. Також передбачене працевлаштування за сумісництвом та оформленням відповідного трудового договору. Можливе створення дублікату трудової книжки. На час дії воєнного стану для ВПО скасовуються обмеження щодо роботи за сумісництвом, які стосуються часу тривалості роботи. Тому такого працівника можна оформити не лише на 0,5 ставки, але й на більшу тривалість робочого часу [25].

Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року №331 «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» роботодавцям, які

влаштували на роботу ВПО, мають право на компенсацію витрат на оплату праці [22].

За постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 792 «Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу» ВПО мають право на першочергове формування резюме, розміщення його на офіційному веб-сайті державної служби зайнятості, профорієнтацію, інформаційно-консультаційні послуги та послуги з пошуку роботи [23].

Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI гарантує ВПО компенсацію виплат на заходи необхідні для працевлаштування (Ст. 241) [21].

Надання допомоги внутрішньо переміщеним особам в нашій країні здійснюють дві категорії інститутів державні та громадські. Державна політика України, щодо ВПО ґрунтується на принципах міжнародного права.

Закон України «Про захист прав та свобод ВПО» надає визначення ВПО, визначає механізм реєстрації, надання гуманітарної допомоги, проживання працевлаштування тощо. Гарантує вжиття усіх можливих заходів передбачених законодавством України, а також міжнародними договорами, щодо захисту та дотримання прав і свобод ВПО, створення умов інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

Робота по створенню Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб почалася ще у 2016 році [23]. До реалізації цієї ідеї довелося повернутися знову [18]. Але проблеми, які розглядалися з моменту її створення залишається не вирішеними. Ефективне використання інформації з бази для продуктивного пошуку роботи для ВПО залишається на мінімальному рівні.

Висновки до Розділу I.

Дослідивши теоретико-методологічні основи проблеми зайнятості населення ми встановили, що велика кількість ВПО значно вплинули на ринок праці в Україні.

Дана проблема розглядалася науковцями та практиками ще з 2014 року, були певні напрацювання в законодавчій базі та практичній роботі відповідних державних служб.

Науковці вивчали досвід роботи та можливості співпраці з міжнародними організаціями у наданні матеріальної, консультативної та психологічної підтримки ВПО. Вивчався досвід дослідниками і процес адаптації переселенців в громадах, проблеми які виникають у взаємодії з місцевим населенням, яке впливає і на ефективність працевлаштування в місцях нового проживання. Вчені відзначали показники вразливості ВПО, як соціальної групи та необхідні напрямки соціальної роботи з даною категорією населення. Робота має проводитися не тільки з самими мігрантами а також і з місцевим населенням приймаючих громад. Основними завданнями соціальної роботи є сприяння процесу адаптації ВПО та формування у них активної позиції щодо вирішення власних проблем.

Напрацьований світовий досвід роботи із біженцями та внутрішніми переселенцями, в тому числі і власне український досвід з 2014 року може бути використаний лише частково, адже такого масштабної міграційної кризи світ не знав з часів Другої світової війни. Змінилися не тільки кількісні показники, але й соціальна структура переселенців, зараз це переважно жінки, діти, люди похилого віку та з обмеженими можливостями. Багато переселенців крім роботи втратили все майно, документи, травмовані втратою рідних та близьких, перебуванням в зоні бойових дій тощо.

Надання державної підтримки такій великій кількості людей та забезпечення їх гідних умов проживання в умовах військових дій та руйнуванні багатьох економічних об'єктів не є можливим, навіть за умови отримання гуманітарної допомоги від благодійних організацій. Тому проблема працевлаштування ВПО є першочерговим завданням яке стоїть перед українським суспільством та має не тільки економічний але й стратегічний характер.

Серед проблем, які виявлені під час опрацювання наукової літератури та аналізу засобів масової інформації головною є недоступність вартості житла в громадах, які мають достатньо вакансій на ринку праці. Другою проблемою є інша кон'юнктура ринку праці приймаючих громад та нижчий загальний рівень заробітних плат, та його ще більше зниження через військові дії. Проблему становлять не тільки економічні фактори, але й психологічні. ВПО сподіваються на повернення додому, не хочуть будувати довготривалу кар'єру на новому місці, мають стереотипне уявлення про відношення місцевого населення до переселенців. Серед місцевого населення в тому числі і роботодавців також може бути наявним стереотипне ставлення до мігрантів. Проблема, яка суттєво ускладнює ефективну роботу з переселенцями, це проживання переселенців без офіційного статусу ВПО, тіньове працевлаштування, незнання своїх прав та пільг. Це робить їх об'єктом можливих зловживань, експлуатації та дискримінації.

Законодавча база щодо прав ВПО в тому числі і на працевлаштування напрацьована з 2014 року та ґрунтується на нормах міжнародного права. ВПО мають право на державну соціальну допомогу, оформлення статусу безробітного та пільгових умов працевлаштування, механізм тимчасового працевлаштування у випадку втрати трудової книжки та відсутності запису про звільнення з попереднього місця роботи.

Деякі зміни в законодавство були внесені з 2022 року, зокрема про надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці ВПО, компенсацію виплат на заходи необхідні для працевлаштування. Але багато законів ще підлягає удосконаленню для забезпечення працевлаштування ВПО, створення умов для їх комфортного проживання в приймаючих громадах та повернення додому після Перемоги.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Аналіз досвіду волонтерських та благодійних організацій у наданні допомоги у працевлаштуванні ВПО

Наукові розвідки щодо проблем, з якими стикаються вимушені переселенці, теоретичних засад соціальної підтримки цих людей та існуючих засобів допомоги їм з боку волонтерів, благодійних фондів і держави, включаючи аналіз діяльності фахівців соціальних служб, почали здійснюватися вже на початку наймасовішої хвилі вимушеного переселення 2014 – 2015 рр. [13].

Наявні напрацювання теоретичного та практичного характеру потребують аналізу, узагальнення та систематизації для їх адаптації в сучасних умовах. Питання соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО), її напрями, технології роботи з переселенцями потребують оцінки щодо здобутків і недоліків відповідної роботи та проведення подальшого теоретичного та емпіричного дослідження.

Дослідження ознак вразливості соціальних суб'єктів потребує соціологічних методів дослідження. Необхідний моніторинг за результатами опитування, його детальний контент-аналіз та експертна оцінки науковців.

В сучасних умовах волонтери, які надають значну соціальну допомогу переселенцям, могли б значно посприяти вирішенню багатьох питань здійснюючи соціологічні спостереження, які піддавалися аналізу з боку науковців.

Значна допомога, як матеріальна так і моральна, соціальна надається благодійними організаціями, благодійними фондами, представництвами та підрозділами іноземних неурядових організацій, філіями іноземних благодійних організацій, творчі спілки тощо.

Благодійні організації та фонди не просто надають гуманітарну допомогу. Міжнародні фонди надають гранти для розвитку малого бізнесу тим, хто представить чіткий і обґрунтований бізнес-план, план самозабезпечення або індивідуальний план працевлаштування.

Відбувається підтримки громад – це ідеї проєктів, які пропонують члени громад з метою сприяння поінформованості про їхні права, та пропозиції громад щодо вдосконалення/зміни їхнього становища.

Вітчизняні та іноземні волонтери надають психологічну підтримку, проводять тренінги для управлінців, надають послуги з транспортування, проводять ремонт будинків тощо. Під час проходження практики та волонтерської діяльності була проаналізована діяльність кількох благодійних організацій, в тому числі і робота з працевлаштування ВПО.

Наприклад, працівники Київського офісу БФ «Рокада», який є виконавчим партнером Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), виїжджають на місця масштабних руйнувань під час окупації та бойових дій на Київщині. В команді є інженери, юристи та психологи, які здійснюють обстеження пошкодженого житла і надають відповідні юридичні й психологічні послуги. За рахунок грантів намагаються повертати людям, які постраждали від війни, принаймні частину звичного життя. Соціальні працівники фонду надають юридичні консультації в пошуку роботи для вразливих категорій населення: жінок із дітьми, людей з обмеженими можливостями тощо. Також для них організують навчання.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців в Україні та БФ «Рокада» пропонують наступні гранти:

- гранти самозабезпечення;
- гранти на проходження професійних курсів та отримання необхідного обладнання для подальшої самозайнятості/працевлаштування;
- гранти на підтримку громад біженців та ВПО в Україні.

Гранти самозабезпечення - це разова допомога особам, які перебувають у компетенції УВКБ ООН і відповідають зазначеним нижче критеріям. Грант може бути надано тим, хто представить чіткий і обґрунтований бізнес-план, план самозабезпечення або індивідуальний план працевлаштування.

Ініціатива з підтримки громад – це ідеї проєктів, які пропонують члени громад з метою сприяння поінформованості про їхні права, та пропозиції громад щодо вдосконалення/зміни їхнього становища.

З метою неухильного захисту прав і свобод біженців і шукачів притулку благодійний фонд «Рокада» у партнерстві з УВКБ ООН надає постійну юридичну підтримку. Така діяльність охоплює:

- допомогу у працевлаштуванні;
- юридичний супровід для доступу до освіти;
- юридичний супровід для реалізації права дитини на ім'я;
- юридичний супровід для доступу до адміністративних послуг;
- юридичний супровід для доступу до соціальних послуг;
- інша правова допомога із соціальних питань.

Благодійний фонд «Я – Маріуполь», який має вже 18 відділів, що працюють у тилкових містах, фінансуються з бюджету Маріупольської міськради, міжнародними та українськими благодійними організаціями. Працівники центру організують спільне дозвілля та навчання. Є спеціальний відділ який допомагає у пошуку роботи. Фонд надає можливість навчати охочих змінити свою кваліфікацію, яка буде потрібна на ринку праці. На відміну від Державної служби зайнятості, центр «Я-Маріуполь» моніторить ринок праці, який буде актуальним після Перемоги. В центрі працюють самі маріупольці, серед них є і волонтери, які допомагають своїм землякам. «Я-Маріуполь» надає безліч можливостей для саморозвитку: різні курси з сертифікатами, розвивальні ігри для дітей та підлітків, можливість сходили на виставу в театр.

Аналіз роботи такого центру у Кропивницькому показав, що чисельність тих хто перебуває на обліку в центрі в Кропивницькому складає близько 1800 осіб, з них працездатні особи складають близько 1200 осіб.

Всі хто працює в центрі також мариупольці. Люди часто звертаються не тільки за допомогою, а мають бажання просто поспілкуватися. Часто починають згадувати як і де ховалися від обстрілів, куди ходили по воду тощо. Коли люди разом пережили горе і розуміють одне одного їм легше знайти порозуміння в багатьох питаннях.

Із старшим поколінням трошки важче, наприклад, людина пропрацювала все життя на металургійному заводі, та на пропозицію перевчитися реагують критично, тому що звикли працювати саме на цій посаді та мають великий досвід в роботі. Ситуація з молоддю більш приваблива. Вони із задоволенням навчаються, знаходять роботу на місцевому ринку праці, стають волонтерами.

Робота дуже допомагає людині адаптуватися в місті. Та не завжди легко знайти вакансію, що відповідає вже наявній професії. І, можливо, хтось захоче перевчитися і працювати вже за новим напрямом. Тому центр допомагає людям з опануванням нових професій або у покращенні умінь і навичок. Тоді шукати і знаходити роботу буде простіше, а може – й цікавіше.

За 2024 рік було розглянуто приблизно 84 заявок, що поступили до організації, на працевлаштування, з яких працевлаштовані були 45. Працівники фонду співпрацюють із Центром зайнятості, які пропонують свої вакансії, а працівники центру вже пропонують своїм людям. Працівники фонду також пропрацьовують ринок вакансій за допомогою інтернет сайтів, а ще існує Телеграм-бот для пошуку роботи. Але цього все одно недостатньо.

Найбільше заявок надходять на такі професії: бариста, бармен, адміністратор, маркетинг, менеджмент. Серед тих, хто приходить для пошуку роботи, багато хто цікавиться менеджерськими й адміністративними посадами, роботою у сфері продажів та безпеки. Є слюсарі та інженери. Звертаються до центру: веб-дизайнери, програмісти, вихователі, волонтери,

кухарі, фінансові аналітики... і це не вичерпний список людей, яким потрібна допомога з роботою.

Не всі роботодавці мають бажання працювати з ВПО через те, що переселенці не завжди мають можливість облаштуватися у певному місті та часто можуть змінювати місце проживання, тим самим зазвичай влаштовуються на деякий час, і за рахунок цього роботодавці не мають бажання брати цих людей на роботу. Через це виник певний стереотип щодо ВПО. На щастя, не всі такі. Частина радо візьме на роботу людину, яка просто має бажання працювати і оцінюватиме її відповідно до її умінь і навичок.

Більшість місцевого населення співчувають та допомагають. Але все ж таки спілкування одне з одним для маріупольців більш комфортне. Їм здається, що людина, яка цього не пережила нездатна їх зрозуміти. Всі мріють і говорять про повернення додому, і можливо через це люди не хочуть будувати кар'єру у новому місці.

Благодійний фонд «Право на захист» де працює багато волонтерів, які надають юридичні консультації, психологічну підтримку тих хто постраждав внаслідок військових дій. В тому числі надаються юридичні консультації з приводу працевлаштування, розриву договорів з попередніми роботодавцями, влаштування на нову роботу в разі втрати документів тощо.

Нині робота Державної служби зайнятості не є досконалою. Внутрішньо переміщені особи потребують додаткового навчання або перенавчання за спеціальностями, які користуються попитом на ринку праці. Але законодавча база іноді не дозволяє це зробити, поки особа не отримає статус безробітного. Проблемою є те що створення навчальних програм орієнтується на існуючий ринок праці і не працює на перспективу. Тому потрібна співпраця з різними організаціями та роботодавцями, які зацікавлені у робочій силі певної кваліфікації.

Існують додаткові агенції та центри пошуку роботи для ВПО. Актуальні роз'яснення з трудових питань та зайнятості доступні цілодобово та безоплатно у чат-боті «Юридичний порадник для ВПО» (Viber, Telegram,

Facebook Messenger) та на сайті. Він розроблений швейцарсько-українською Програмою EGAP, що виконується Фондом Східна Європа, та БФ «Право на захист» за підтримки Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій та Міністерства цифрової трансформації [5].

Одним з напрямків діяльності фонду є розвиток практичних навичок та підвищення економічної включеності ВПО та постраждалого населення. Для цього БФ «Право на захист» впровадив програму по сприянню працевлаштуванню, розвитку власного бізнесу з метою покращення матеріального стану українців. В межах проєктів, організуються освітні курси для ВПО. Крім професійного навчання для успішного пошуку роботи потрібні навички складання ефективного резюме та вміння впевнено триматися на співбесідах, мати знання як розпочати власний бізнес, використовувати сучасні цифрові застосунки, вміти ефективно розпоряджатися власними фінансами.

Цьому сприяють безоплатні консультації юристів та кар'єрних фахівців центру. Юристи надають консультації щодо дії трудового законодавства в кожній конкретній ситуації, можливості пільгового оподаткування, відновлення втрачених документів під час воєнного стану, призупинення, перенесення в іншу місцевість, відновлення підприємств малого бізнесу. Кар'єрний консультант може допомогти у створенні резюме та написанні мотиваційного листа, складання індивідуального кар'єрного чи бізнес планів, визначитися із бажаною вакансією та загалом краще орієнтуватись на сучасному ринку праці.

Для включного спостереження була обрана вибірка відвідувачів центрів допомоги ВПО. Спостереження відбувалося під час обговорення питань дослідження, а саме проблематику ВПО. Під час такого роду спілкувань дослідник фіксував основні судження ВПО. Також було проведено опитування через Гугл форму за питаннями авторської анкети.

2.2. Дослідження зайнятості внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громада

На початку повномасштабного вторгнення росії в багатьох населених пунктах по всій країні опинилася велика кількість переселенців, деякі перебували тут тимчасово, деякі затримувалися на триваліший період. Допомогою переселенцям опікувалися державні органи, громадські та волонтерські організації та просто небайдужі громадяни. Волонтерська діяльність в центрах для надання допомоги переселенцям допомогла виділити головні проблеми. Спочатку це були проблеми тимчасового житла, гуманітарної допомоги, психологічної та соціальної підтримки. Пізніше коли перші масові хвилі міграції спали постали інші проблеми ВПО, найважливіша з яких працевлаштування.

Емпірична частина нашого дослідження була спрямована на вивчення існуючих засобів допомоги внутрішньо переміщеним особам з боку фахівців соціальних служб, волонтерів, благодійних фондів і держави.

Питання соціальної роботи з ВПО, її напрями, технології роботи з переселенцями потребують оцінки щодо здобутків і недоліків відповідної роботи та проведення подальшого теоретичного та емпіричного дослідження.

Отримані таким чином дані вже методом дедукції могли би бути застосовані для виокремлення показників вразливості при аналізі соціального становища і психологічного стану внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Для включного спостереження були обрані відвідувачі Київського офісу БФ «Рокада», Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь» та Кропивницького центру благодійного фонду «Право на захист». Спостереження відбувалося під час спілкування з ВПО. Під час такого роду спілкування дослідник фіксував основні судження ВПО. Всього було занотовано 51 судження на питання: Що змінили б в процесі працевлаштування ВПО.

Результати нашого дослідження допомогли виявити проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи.

Для виявлення проблем, що виникають під час працевлаштування ВПО нами були проаналізовані новини в ЗМІ, соцмережах, групах для переселенців, а також проведені власні дослідження. Ми працювали у фокус групах з переселенцями, які зверталися по допомогу до юридичної служби БФ «Право на захист», благодійного фонду «Рокада», центру підтримки переселенців «З Бахмутом у серці», благодійного фонду «Я – Маріуполь».

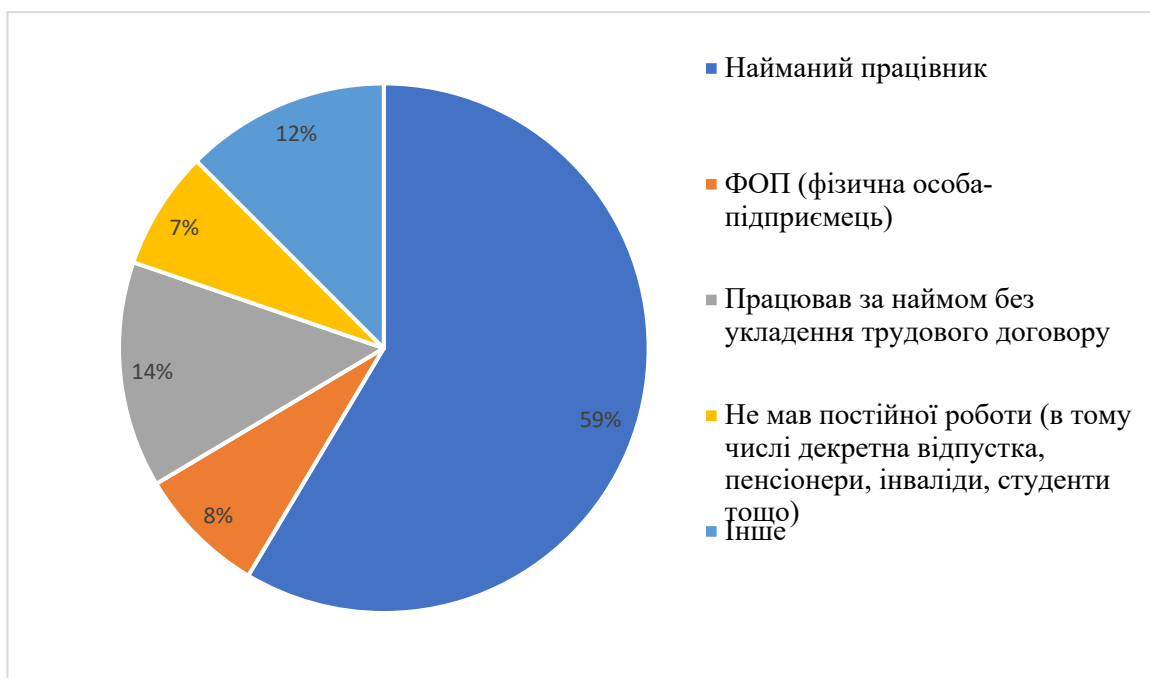
Ми проводили власне анкетування ВПО. (Додаток А) Анкета була розповсюджена серед відвідувачів центрів допомоги переселенцям..

В паспортичку анкети були включені данні про вік респондента, рівень освіти, наявність офіційного статусу внутрішньо переміщеної особи, та статусу стосовно працевлаштування.

В опитуванні на момент підрахунку результатів взяли участь 152 особи працездатного віку. Серед наших респондентів 98,02 % мають статус ВПО. 57,89 % респондентів мають вищу освіту та 27,63 середню спеціальну. Можемо говорити про людей з високою кваліфікацією.

Більшість наших респондентів (58,55%) до війни були найманими працівниками, також 13,82% працювали без укладання трудового договору. Приватних підприємців серед наших респондентів було 7,79%. Більшість найманих працівників, за результатами роботи у фокус групах працювали на металургійних, вугільних та машинобудівних заводах та їх працевлаштування передбачає перенавчання, адже приймаючі громади не можуть запропонувати робочі місця відповідно до попередньої кваліфікації робітників. Представники приватного бізнесу є більш активними. Є приклади коли за допомогою грантів підприємці відновлювали бізнес в нових громадах. Наприклад, переселенець із Харкова Владислав Нікулін заснував в Кропивницькому пекарню “Тілі-Тісто”, яка здобула популярності серед містян.

Діаграма 2.2.1. Відповіді респондентів на питання «Який статус Ви мали до початку війни?»

Статус	Кількість респондентів	%
Найманий працівник	89	58,55
ФОП (фізична особа-підприємець)	12	7,89
Працював за наймом без укладення трудового договору	21	13,82
Не мав постійної роботи (в тому числі декретна відпустка, пенсіонери, інваліди, студенти тощо)	11	7,24
Інше	19	12,5

Зараз працюють за трудовим договором 19,74% та 21,05 % працюють без укладання договору. 41,44% мають статус безробітного. Велика кількість ВПО, які шукають роботу самотужки та працюють без укладання договору можуть бути об'єктом порушення їхніх прав з боку роботодавців та не захищені законом в разі порушення трудових прав, нещасних випадків на виробництві, можуть бути втягнуті у тіньові та протизаконні дії. Тому

просвітницька правова робота серед ВПО є дуже важливою в процесі їх адаптації в приймаючих громадах, пошуку гідної роботи та оплати праці.

Під час проведення анкетування нас цікавили мотиви переміщення та вибору місця проживання, чому ВПО надавали перевагу. Багато респондентів додали до наших варіантів безпеку та наявність знайомих або родичів у місті.

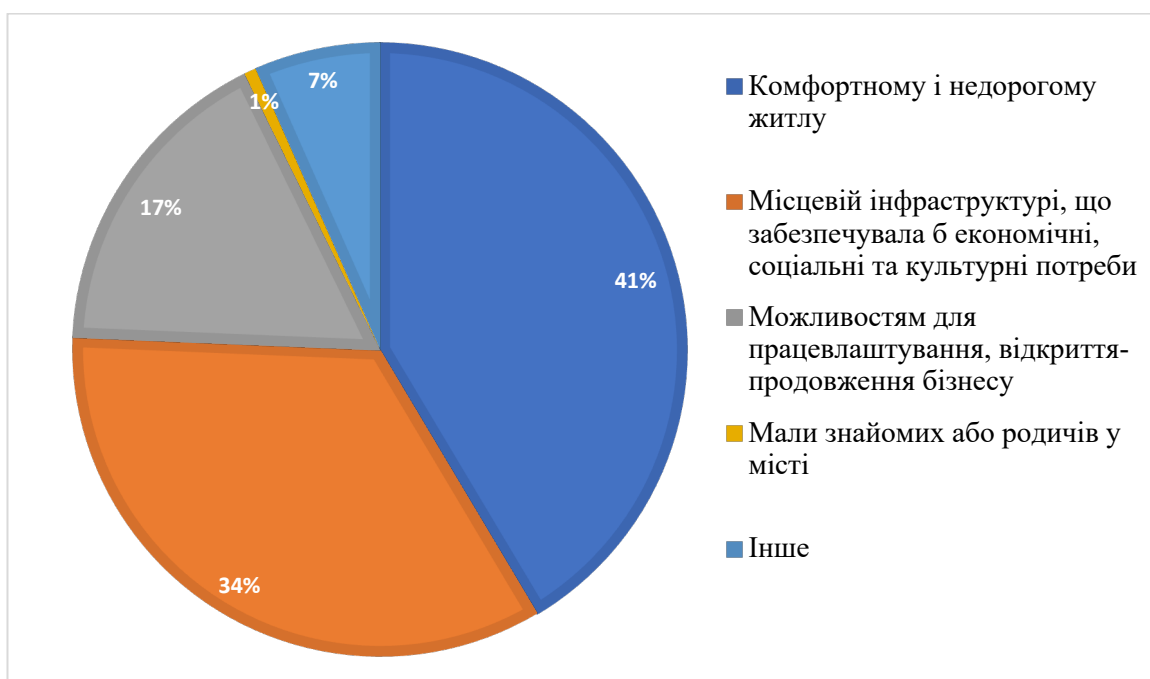
Для аналізу перспектив працевлаштування ВПО ми запитували респондентів чи збирається вони повертатися назад після Перемоги. Більшість респондентів з якими ми проводили бесіди сподіваються на повернення до рідних домівок, тому важливими є програми по створенню спільнот за принципом належності до громади з якої прибули переселенці. ВПО з більшим бажанням влаштовуються на релаксовані підприємства та створені в приймаючих громадах їхніми земляками. В перенавчанні переселенці надають перевагу тим професіям, які зможуть стати у нагоді при їх поверненні на деокуповані території та бути корисними у відновленні своїх населених пунктів. Багато переселенців яким вдалося знайти гарну роботу або налагодити власну справу займаються волонтерством, допомагають переселенцям, своїм землякам на фронті, підтримують родини які зазнали шкоди від війни.

З метою з'ясування причини проблем з працевлаштуванням, чи це є недоліки роботи державних органів, чи стереотипи та психологічні проблеми самих ВПО, ми питали чи знають респонденти про пільги та державні програми щодо працевлаштування ВПО. Дослідження показало, що переселенці мають побоювання щодо адаптації в приймаючих громадах. Дуже часто респонденти наводили приклади дискримінації ВПО при працевлаштуванні не називаючи конкретні приклади, вживали слова «чули», «говорять», власні судження щодо проблем із працевлаштуванням, хоча не намагалися шукати роботу. Таким чином, потрібна не тільки правова чи професійна допомога, але й психологічна підтримка, а також просвітницька робота з місцевими підприємцями та жителями приймаючих громад в процесі адаптації ВПО.

Для оцінки роботи ми намагалися дізнатися, шляхи пошуку роботи респондентів: через Державну службу зайнятості чи інші альтернативні варіанти. Також нам було цікаво чи готові люди змінювати професію, навчатися. Які умови для цього потрібні.

Вартість житла має найбільший вплив на вибір респондентів місця тимчасового проживання (41,44%). Перспективи працевлаштування враховували лише 17,1% переселенців. Більшість опитаних нами ВПО проживають в Києві - 79,95 %. Проблема, яка була виявлена під час співбесіди з відвідувачами центрів підтримки, це те що громади де нижча вартість житла не мають достатньо пропозицій на ринку праці. І навпаки, в більших населених пунктах та в Києві більша можливість знайти роботу, але вартість житла є недоступною для ВПО.

Діаграма 2.2.2. Відповіді респондентів на питання: «Під час переміщення та вибору місця проживання Ви надавали перевагу:»

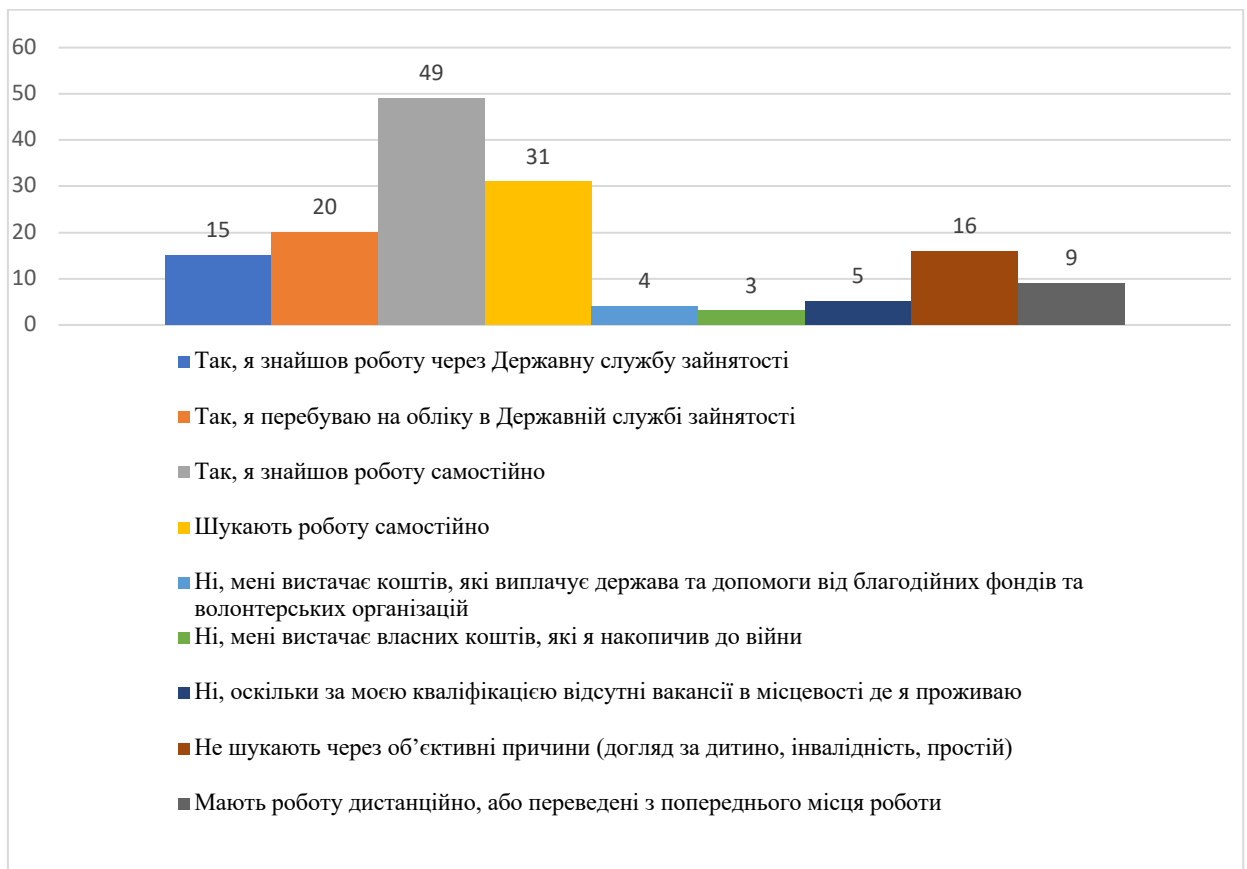

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	%
Комфортному і недорогому житлу	63	41,44

Місцевій інфраструктурі, що забезпечувала б економічні, соціальні та культурні потреби	52	34,21
Можливостям для працевлаштування, відкриття-продовження бізнесу	26	17,10
Мали знайомих або родичів у місті	1	0,66
Інше	10	6,58

Тільки 29,6% зверталися до Державної служби зайнятості. Серед них тільки 9,86% знайшли роботу. Самостійно знайшли роботу 32,24%, шукають 29,39%. Це свідчить про неефективність роботи державних служб з пошуку роботи. Покращення роботи Державної служби зайнятості потребує змін на законодавчому рівні та вдосконалення механізму її роботи.

Графік 2.2.3. Відповіді респондентів на питання: «Чи робили ви спроби знайти роботу в місті теперішнього перебування?»

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	%
Так, я знайшов роботу через Державну службу зайнятості	15	9,86
Так, я перебуваю на обліку в Державній службі зайнятості	20	13,16
Так, я знайшов роботу самостійно	49	32,24
Шукають роботу самостійно	31	20,39
Ні, мені вистачає коштів, які виплачує держава та допомоги від благодійних фондів та волонтерських організацій	4	2,63
Ні, мені вистачає власних коштів, які я накопичив до війни	3	1,97
Ні, оскільки за моєю кваліфікацією відсутні вакансії в місцевості де я проживаю	5	3,28
Не шукають через об'єктивні причини (догляд за дитиною, інвалідність, простій)	16	10,52
Мають роботу дистанційно, або переведені з попереднього місця роботи	9	5,21

Це свідчить про неефективність роботи державних служб з пошуку роботи. Покращення роботи Державної служби зайнятості потребує змін на законодавчому рівні та вдосконалення механізму її роботи.

Як показали наші дослідження, люди більше довіряють своїм землякам, працівники різних служб є більш вмотивованими. Серед відповідей респондентів при роботі у фокус групах, ми зустрічалися зі скаргами на дискримінацію ВПО під час працевлаштування. (Додаток Б) А також,

стереотипи. Зустрічаються відповіді: «Я не шукав роботу, бо чув що переселенців не беруть».

Серед проблем та пропозицій виявлених нами під час нашого дослідження, є ті які ми зустріли в науковій літературі та засобах масової інформації, та такі про які ми довідалися лише із слів переселенців. (Додаток В) Серед них те, що працівники, які не звільнені з попереднього місця роботи, або перебувають на простой не мають права шукати роботу через Державну службу зайнятості та проходити перенавчання за державні кошти. Також, не зважаючи на законодавчі пільги та виплати компенсації за працевлаштування ВПО, роботодавці не бажають наймати переселенців на роботу з перспективою кар'єрного росту. Відповідно це впливає на престижність та розмір оплати роботи, яку можуть отримати переселенці. Ми згрупували проблеми вказані респондентами в кілька груп представлених у Таблиці 2.2.4.

Таблиця 2.2.4. Семантичний аналіз відповіді респондентів на питання: «Що змінили б в забезпеченні трудових прав ВПО?»

Відповіді стосуються виплат, а не працевлаштування
Вказали загальні проблеми (низькі заробітні плати, бюрократія тощо)
Можливість зберегти попереднє місце роботи, працювати віддалено тощо
Проблема з проживанням
Вказали на дискримінацію ВПО під час працевлаштування

Як показало наше дослідження, опитування та безпосереднє спілкування, більшість переселенців (40,13%) бажають отримати роботу за своєю попередньою кваліфікацією та 25% не бажають перенавчатися. Але багато переселенців бажають працювати. 34,87% респондентів погодилися б на роботу яка забезпечить достатній рівень життя, 16,11% готові на будь-яку роботу.

Таблиця 2.2.5. Відповіді респондентів на питання: «Якій роботі Ви надаєте перевагу?»

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	%
Яка відповідає Вашій попередній кваліфікації та рівню заробітної плати	61	40,13
Яка дає можливість забезпечити достатній рівень життя для Вас та Вашої родини	53	34,87
Колектив, який складається із переселенців з Вашого населеного пункту	2	1,31
Підприємство, яке створено з метою повернення до Вашого населеного пункту після Перемоги	6	3,94
Готовий на будь-яку роботу	25	16,11
Інші варіанти	5	3,28

68,42% згодні пройти перенавчання, з них 3,28% вже навчаються. Як показало наше дослідження при багатьох центрах підтримки діють різноманітні курси, на яких охоче навчаються переселенці.

Таблиця 2.2.6. Відповіді респондентів на питання: «Чи погодилися б Ви пройти перенавчання для отримання роботи?»

Варіанти відповідей	Кількість респондентів	%
Так, я вже навчаюся	5	3,28
Так, якщо вона буде безкоштовною	48	31,58

Так, якщо гарантовано отримаю роботу	51	33,55
Ні, я хочу знайти роботу за своєю кваліфікацією	38	25
Інші варіанти	10	6,58

Серед виявлених нами проблем є дуже низька є обізнаність ВПО про власні пільги та права. Це визнали 55,92 % наших респондентів. На нашу думку, обізнаність ВПО є набагато нижчою. Бо наші респонденти, це люди, які зверталися до різних державних чи волонтерських організацій за допомогою, в тому числі і юридичними консультаціями.

Висновки до Розділу II.

Благодійні організації відіграють значну роль у підтримці ВПО. Вони співпрацюють з державними органами відповідного напрямку, доповнюють та покращують ефективність вирішення проблем переселенців, в тому числі і у сфері працевлаштування. Вони мають більшу свободу дії, більш мобільні у використанні новітніх досягнень та часто мають вищий рівень фінансування.

Досліджена нами робота Київського офісу БФ «Рокада» показала, що організація не лише надає матеріальну допомогу переселенцям та постраждалим від військових дій але й проводить значну просвітницьку роботу. Соціальні працівники надають психологічну допомогу та юридичний супровід, проводять тренінги для відвідувачів, особливу увагу приділяють вразливим категоріям. Перебуваючи у компетенції УВКБ ООН, фонд має право надавати гранди, в тому числі на перенавчання, поліпшення житлових умов, що також сприяє ефективному працевлаштуванню ВПО.

Центр благодійного фонду «Я – Маріуполь» у м. Кропивницькому, як і БФ «Рокада», співпрацюють з Державною службою зайнятості, підбираючи вакансії та пропонуючи їх відвідувачам. Працівники центру відслідковують вакансій на онлайн ресурсах та повідомляють громаду через чати. Переселенці відчують себе комфортніше спілкуючись із своїми земляками, охоче йдуть

на контакт, більше довіряють, менше проявляють стереотипні погляди щодо працевлаштування ВПО. Фонд має можливість допомоги із проживанням при працевлаштуванні, адже фінансує пошук та ремонт доступного якісного житла для маріупольців. Організація дозвілля створює робочі місця в самому центрі, сприяє комунікації, яка може призводити до розширення можливості пошуку роботи. Маріупольці, які знайшли роботу і житло допомагають своїм землякам.

Кіровоградський центр благодійного фонду «Право на захист» надає очні та онлайн юридичні консультації ВПО в тому числі і в сфері працевлаштування, організації та ведення бізнесу, що значно допомагає підвищити обізнаність людей. При центрі діють різні програми в тому числі і допомога кар'єрних консультантів.

Серед відвідувачів та працівників центрів допомоги ВПО було проведено включне спостереження та проведено опитування через Гугл форму за питаннями авторської анкети складеної на основі дослідження теоретичної бази. Під час емпіричного дослідження були виявлені певні проблеми з якими стикаються переселенці та пропозиції щодо покращення ситуації, як від самих ВПО так і від працівників центрів підтримки.

Наша вибірка не є достатньо презентабельною, бо наші респонденти це люди з активною життєвою позицією, які звертаються по допомогу та діють, переважно з вищою або середньо спеціальною освітою та високим рівнем кваліфікацію. Але нас цікавили не стільки проблеми, скільки бачення їх вирішення самими ВПО.

За результатами анкетування бачимо, що відсоток людей, які мали власну справу в попередньому місті перебування та тих які відкрили власну справу після переїзду майже однакова. Що свідчить про наявність можливостей для розвитку при бажанні та готовності самої людини.

Збільшення кількості працівників які працюють без трудового договору є негативним явищем, що потребує просвітницької правової роботи. Люди мають усвідомлювати про негативні наслідки тіньового працевлаштування не

тільки для держави, у вигляді несплати податків, але й ризики для самого працівника, порушення його трудових прав, випадків експлуатації.

При плануванні працевлаштування для ВПО важливо враховувати бажання людей повернутися додому після Перемоги та деокупації. Адже це створює передумови для успішної відбудови та подолання кризи нестачі трудових ресурсів під час відновлення.

Важливою є просвітницька робота з населенням приймаючих громад та психологічна підтримка переселенців для подолання випадків дискримінації ВПО та подолання стереотипів з обох сторін.

Проблему із надання доступного житла для ВПО в місцях де є доступний ринок праці може бути вирішена не тільки державними програмами, а грандами від благодійних організацій, в тому числі міжнародних. В таких умовах компактне проживання переселенців з однієї громади підвищує шанси отримання як постійного так і тимчасового доступного та комфортного житла.

Недоліки у роботі Державної служби зайнятості можна пояснити не тільки прогалинами в її роботі, але й особливістю роботи з ВПО. Тому співпраця з центрами допомоги переселенцям підвищує ефективність вирішення комплексно проблем з якими стикаються переселенці.

РОЗДІЛ III ПРОГРАМА СПРИЯННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЮ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1. Програма підтримки внутрішньо переміщених українців в процесі працевлаштуванні.

Соціальна робота відіграє ключову роль у сприянні працевлаштуванню ВПО, використовуючи різноманітні форми і методи, спрямовані на подолання бар'єрів і забезпечення стабільної зайнятості. На основі результатів теоретичного та емпіричного дослідження було розроблено програму спрямовану на сприяння працевлаштуванню ВПО. Розробка програми соціальної роботи, щодо сприяння працевлаштуванню ВПО складалася із кількох етапів:

1. Аналіз ситуації: Ми опрацювали теоретичні матеріали та провели емпіричне дослідження, щоб визначити потреби ВПО, що шукають роботу. Це допоможе визначити пріоритети та напрямки роботи.
2. Постановка цілі та завдання програми: забезпечити умови ефективного працевлаштування, через підвищення професійної компетентності та розвитку м'яких навичок.
3. Визначення форм роботи:
 - Індивідуальні консультації: бесіди з ВПО для визначення їхніх потреб та плану дій.
 - Групові заняття: навчання навичкам, які сприяють успішному пошуку роботи, зокрема складання резюме, проходження співбесіди тощо.
 - Психосоціальна підтримка: допомога в подоланні стресу та негативних емоцій, розвінчування стереотипних суджень.
 - Сприяння працевлаштуванню: пошук вакансій, співпраця з Державною службою зайнятості, моніторинг онлайн платформ що пропонують роботу, повідомлення ВПО через чати.

4. Партнерство: співпраця з роботодавцями, навчальними закладами та громадськими організаціями щодо сприяння працевлаштуванню ВПО.

5. Моніторинг та оцінка: відстежити результати програми, узагальнити ефективні методи та форми роботи. Після працевлаштування важливо відстежувати успіхи ВПО, надавати підтримку на робочому місці та вирішувати можливі проблеми.

Таблиця 3.1.1.

Програма сприяння працевлаштуванню внутрішньо переміщених осіб

№	Напрями допомоги	Форми та методи соціальної роботи	Місце проведення /виконавці
1.	Інформаційна допомога	Інформування відвідувачів щодо наявних вакансій, вимог роботодавців, можливостей професійного навчання та перекваліфікації, попит на ринку праці, допомога у виборі професійного шляху. Створення баз даних вакансій, надання інформації про програми підтримки та можливості навчання. Використання цифрових платформ: організація онлайн-тренінгів, вебінарів, використання	Соціальні працівники, представник Державної служби зайнятості при Київського офісу БФ «Рокада» та працівник відділу пошуку роботи Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь».

		мобільних додатків для пошуку роботи.	
2.	Юридична допомога	Допомога у складанні документів для працевлаштування, сприяння у отриманні необхідних дозволів та сертифікатів.	Соціальні працівники та юрист Київського офісу БФ «Рокада» та юрист Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь».
3.	Групова робота	Організація тренінгів, майстер-класів та семінарів з розвитку навичок працевлаштування. Навчання навичкам самопрезентації, комунікації, та підвищення кваліфікації. Проведення ярмарків вакансій, днів кар'єри, презентацій роботодавців. Створення клубів пошуку роботи, де безробітні можуть обмінюватися досвідом та підтримувати один одного. Організація груп для взаємодопомоги та обміну досвідом серед ВПО.	Соціальні працівники Київського офісу БФ «Рокада» та працівники Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь».

	Індивідуальні консультації	Кар'єрне консультування: надання персоналізованих консультацій щодо вибору професії. Допомога у складанні резюме, проходженні співбесід, пошуку підходящої роботи.	
4.	Психологічна допомога	Надання психологічної підтримки та мотивації безробітним відвідувачам. Допомога у подоланні стресу та тривоги, пов'язаних з втратою попереднього місця проживання та роботи.	Соціальні працівники та психологи Київського офісу БФ «Рокада» та працівники Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь».
5.	Робота з громадськістю, партнерства	Співпраця з роботодавцями, навчальними закладами та іншими організаціями для розширення можливостей працевлаштування. Участь у розробці та реалізації місцевих програм сприяння зайнятості населення. Організація тимчасових громадських робіт для безробітних.	Державна служба зайнятості, ГО «Фонд «Професійний розвиток», ГО «Нові Українські Наративи», які надають підтримку центру «Я – Маріуполь»,

	<p>Ключовими методами соціальної роботи з працевлаштування є консультування, інформування, мотивування, навчання, посередництво між клієнтами та роботодавцями</p> <p>Взаємодія з місцевими органами влади, неурядовими організаціями та освітніми установами для розширення можливостей працевлаштування.</p>	
--	--	--

Основні форми і методи соціальної роботи з працевлаштування були реалізовані серед відвідувачів Київського офісу БФ «Рокада» та Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь».

В Київському офісі БФ «Рокада», працює представник державної служби зайнятості, який раз на тиждень проводить моніторинг ситуації та допомагає внутрішньо переміщеним особам, які потребують допомоги у працевлаштуванні. Спільно з працівником державної служби зайнятості, 31 людина стала учасником нашої програми. Були проведені заходи, щодо допомоги у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб. Складовими допомоги було створення резюме, оцінка ситуації на ринку праці та аналіз наявних програм з професійного навчання або перекваліфікації клієнта.

В Кропивницькому центрі благодійного фонду «Я – Маріуполь» є спеціальний відділ який допомагає у пошуку роботи. Кіровоградський

обласний центр зайнятості має з центром угоду про співпрацю. За час перевірки нашої програми було інформовано 27 відвідувачів про вакансії, які є в базі Державної служби зайнятості на Єдиному порталі вакансій, відповідно до їх кваліфікації та запиту. Працівники відділу моніторили нові вакансії, знаючи запити маріупольців, які стоять на обліку в центрі, повідомляли їх відвідувачам, а також дублювали оновлення в чат спільноти. Також деяким відвідувачам пропонували громадські роботи. Через чат розповсюджувалася інформація про вакансії, знайдені на різних онлайн ресурсах з пошуку роботи. Клієнтів ознайомлювали з актуальним на даний час професійним навчанням, яке можливо оплатити за рахунок ваучерів наданих державою. Працівники центру сліdkували з графіком проведення таких курсів організованих Державною службою зайнятості, а також підприємцями, які шукають працівників. Інформація про можливість отримання грантів на розвиток бізнесу, благоустрій житла, розвиток громади від різних міжнародних організацій поширюється через чати та доводиться відвідувачам центру.

В переліку юридичної допомоги у БФ «Рокада» були консультації про наявні гранти на навчання та що для цього потрібно. Відбувалися консультації по темі підписання договорів при працевлаштуванні та на які моменти слід звернути свою увагу. Також проходили роз'яснення щодо того, як зареєструвати юридичну особу або фізичну особу підприємця.

В юридичну консультацію для відвідувачів центру «Я – Маріуполь» входило ознайомлення відвідувачів із можливостями отримати грант на навчання, оплати витрат на проходження медогляду та інших процедур для отримання роботи за рахунок держави відповідно до діючого законодавства. Для початку власної справи, відвідувачі отримували юридичні консультації по оформленню документів, можливості отримання грантів від держави.

В офісі БФ «Рокада» постійно проходять тренінги для працівників та для клієнтів на різні тематики. Тренінги для ВПО допомагають їм знайти шляхи розв'язання поточних проблем, здобути нові навички та опанувати їх, зняти психологічну напругу і знайти шляхи для покращення свого психологічного

стану. Завдячуючи наявності таких заходів, внутрішньо переміщені особи діляться своїм досвідом у вирішенні своїх проблем та досвідом у працевлаштуванні, розповідаючи з чим вони зіштовхнулись та даючи свої поради. Для претендентів на отримання грантових коштів проводяться тренінги підвищення навичок залучення грантових коштів та вміння управляти проектами. Це особливо важливо для представників органів місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу та ВПО.

При Кропивницькому центрі БФ «Я – Маріуполь» постійно проводяться масові заходи для маріупольців. Під час організації дозвілля відвідувачі також формують м'які навички, які сприяють пошуку роботи: комунікативність, вміння самопрезентації, зниження рівня стресу, подолання стереотипної думки щодо ВПО. Також під час таких зустрічей відбувається неформальне спілкування між тими хто вже знайшов роботу і тими хто її шукає. Це покращує психологічний стан та підсилює віру у свої сили та мотивацію тих хто шукає роботу, або хоче знайти кращу або додатковий заробіток.

Автором був розроблений і проведений тернінг в центрах допомоги ВПО. Для бажаючих був проведений тренінг з розвитку навичок працевлаштування. Учасники вчилися складати резюме за шаблоном [35], потім розбирати основні переваги та недоліки кожного прикладу. Учасники писали свої варіанти резюме і потім обмінювались їм. Після цього вказували на проблемні аспекти та недоліки один одного, тим самим, отримуючи розуміння у написанні резюме. Також, на ще одному тренінгу учасники моделювали співбесіди [34] в різні компанії. Перебуваючи у ролі того хто проходить співбесіду та рекрутера, учасники тренінгу обговорили свою рефлексію, обговорили переваги та недоліки кожного випадку.

Центр «Я-Маріуполь» проводить онлайн курси з видачою сертифікати з наступних напрямів: продажі, управління проектами, фінанси і бухгалтерський облік, основи цифрової та інформаційної гігієни, лідерство.

В квітні 2024 року в центрі «Я-Маріуполь» було проведено дводенний тренінг «Власна справа у форматі особистого сільського господарства» де

бажаючі мариупольці набули знання та навички, які необхідні для успішного ведення власної справи по виробництву сільгосппродукції. Фонд «Професійний розвиток» надали домогосподарствам ланцюгові пили та електричні культиватори.

Роботодавці Кропивницького співпрацюють з центром «Я-Мариуполь». Тому вакансії які з'являються спочатку пропонують працівникам центру, які повідомляють громаду. Наприклад компанія «Укртелеком», мережа торгівельних центрів «Епіцентр», ОВ «Кіровоград Постач».

Всі мариупольці можуть звернутися за індивідуальною кар'єрною консультацією. Центр «Я-Мариуполь» допомагає із створенням/оновленням резюме, пошуком вакансій, підготовкою до співбесіди, допомогою у підвищенні кваліфікації та перекваліфікації, розвитком кар'єри тощо. Звернутися за консультацією до HR-менеджерки можна на електронну адресу, зателефонувати особисто, зробити заявку у чат-боті вакансій «Назар» або залиште запит у гугл-формі. Чат-бот вакансій «Назар» створений при підтримці мариупольської міської ради. Користуватися ботом легко. Потрібно вказати своє ім'я та адресу проживання в Маріуполі, вік, освіту, досвід, обрати сферу і посаду для працевлаштування (можливо декілька), регіон і населений пункт, в якому користувач шукає роботу, додати невеликий опис про себе і бот обирає можливі вакансії.

Люди які пережили стресові ситуації можуть мати синдром жертви, який проявляється у невпевненості у собі, відсутність ініціативи, що ускладнює їхнє працевлаштування. Тому психологічна допомога є частиною багатьох міжнародних програм підтримки внутрішньо переміщених осіб. Психологи Київського офісу БФ «Рокада» надають допомогу для подолання тривожності, агресивності та депресивності, які можуть перешкоджати в тому числі і працевлаштуванню.

Соціальна робота з працевлаштування внутрішньо переміщених осіб є складним і багатогранним процесом, що вимагає застосування різноманітних форм і методів. Комплексний підхід, що поєднує індивідуальні, групові та

організаційні форми роботи, а також активні, пасивні та інноваційні методи, є ключем до успішного працевлаштування та інтеграції в приймаючих громадах.

3.2. Результати впровадження програми допомоги внутрішньо переміщеним особам з пошуком роботи

На нашу думку питання ВПО в тому числі і їх працевлаштування треба не частково змінювати, а змінювати загальну філософію даної проблеми. Ситуацію, яка виникла в Україні після початку повномасштабного вторгнення росії не має світових аналогів, тому і її вирішення нам доведеться шукати самотужки. Більшість норм міжнародного та вітчизняного законодавства розглядає переселенців переважно як жертв, та концентрує свою увагу на організації соціальної допомоги, запровадження пільг тощо. На нашу думку, статус ВПО треба змінити із об'єкта якому надається допомога на активний суб'єкт вирішення власної долі.

Програма була апробована у Київському офісі БФ «Рокада» протягом лютого-березня 2024 року. Відвідувачів, які мали проблеми із працевлаштуванням було 31 особа. Працевлаштовані були 11 з них. В соціальну сферу: медичні заклади - 2, сфера освіти – 1, торгівлі та сфера послуг: 8 осіб.

Протягом запровадження програми в Кіровоградському центрі «Я-Маріуполь» в квітні 2024 року з запитом на пошук роботи звернулося 27 осіб. Працевлаштовані були 8 з них в сферу послуг.

Пройшли професійне навчання 2 особи при підтримці ГО «Фонд «Професійний розвиток», курс ІС-бухгалтерії та онлайн курс «Бухгалтерія ФОП + PRO».

Дві людини отримали допомогу у написанні бізнес-плану для подання на грантову програму на власну справу.

Кілька родин подали заявки та отримали інвентар для розвитку власного присадибного господарства, яке виготовляє сільськогосподарську продукцію на продаж.

Таблиця 3.2.2. Працевлаштування за даними Державної служби зайнятості [] та результати виконання програми у центрах надання допомоги ВПО

	Державна служба зайнятості (Всі громадяни України)		Державна служба зайнятості (Всі ВПО м. Київ)		Державна служба зайнятості (Всі ВПО України)		ВПО відвідувачі БФ «Рокада»		ВПО відвідувачі «Я-Маріуполь»	
	тис. осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Отримували послуги протягом періоду	124,1		59108		3521		31		27	
Мали статус безробітного протягом періоду	116,6	94,0	47481	80,3	2913	82,7	31	100	27	100
Всього отримали роботу	28,6	23,0	15919	26,9	846	24,0	11	35,5	8	29,6
Проходили професійне навчання	6,7	5,4	3071	5,2	43	1,2	0	0,0	2	7,4
Отримали ваучер на навчання	1456	1,2	3726	6,3	227	6,4	0	0,0	2	7,4
Брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру	4,9	3,9	918	1,6	22	0,6	0	0,0	0	0,0
Чисельність безробітних, охоплених профорієнтаційним и послугами	101,6	81,9	41142	69,6	2417	68,6	22	71,0	19	70,4

Державна служба зайнятості працевлаштувала у 2023 році 24% громадян України та 24 % ВПО. По місту Києву було працевлаштовані 26,9% ВПО.

Відповідно до нашої програми в у Київському офісі БФ «Рокада» було працевлаштовані 35,5% ВПО, в Кіровоградському центрі «Я-Маріуполь» 29,6%, 2 особи отримали ваучери на навчання. Кількість осіб охоплених профорієнтаційною роботою при реалізації програми також були вищими.

Розроблена нами програма спиралася не тільки на авторські розробки, але й містила досвід відповідних центрів допомоги внутрішньо переміщеним особам. На нашу думку, для оцінки ефективності програми в повному обсязі необхідний більший термін апробації. Також, вибірка відвідувачів центрів також була ситуативною. Але спостереження за роботою подібних центрів, однозначно є більш ефективним ніж робота тільки державних служб. Ті пункти, які нам не вдалося реалізувати, а саме залучення до громадських робіт, професійне навчання та отримання грантів на освіту, при тривалому застосуванні програми можна було змінити.

За нашими спостереженнями, внутрішньо переміщені особи найчастіше шукають та обирають для роботи наступні галузі та напрямки. Переселенці часто працюють в соціальній сфері, де вони можуть надавати допомогу іншим людям, які постраждали внаслідок військових дій. Наприклад, в Кіровоградському центрі «Я-Маріуполь» на всіх посадах працюють маріупольці. Багато переселенців займаються волонтерською діяльністю, допомагають іншим ВПО, ветеранам, родинам з дітьми, інвалідам, людям похилого віку. Охоче переселенці йдуть працювати в медичні та освітні заклади, служби психологічної підтримки тощо.

ВПО також обирають роботу в торгівлі та сфері послуг, особливо молодь. Адже дана сфера не потребує тривалого навчання та дає можливість отримувати заробітну плату. Багато ВПО втратили майже все своє майно, та потребують термінового заробітку на життя. Термін допомоги від держави у більшості вже спливає, і його не вистачає на задоволення потреб на проживання, харчування, медичні послуги тощо.

Значна кількість переселенців обирають роботу в сільському господарстві, де вони можуть отримати швидкий прибуток, а також даний вид

діяльності отримує найбільше грантів від державних та благодійних організацій для підтримки сільськогосподарських проєктів та розвитку місцевих громад. Наприклад гранти, які можна отримати в додатку Дія на розвиток власного садівництва, ягідництва та виноградарства, на розвиток тепличного господарства. Ще один фактор на користь даного виду діяльності це дешеве житло в сільській місцевості.

Хоча із учасників нашої програми ніхто не погодився на громадські роботи. Але сфера будівництва та інфраструктури може бути місцем не тільки працевлаштування у приймаючій громаді, але й набуттям навичок для майбутньої відбудови. Гарною практикою є коли громадські роботи відбуваються на будівництві та благоустрою житла для самих ВПО. Прикладом може слугувати «Армія відновлення», яка залучає безробітних до суспільно корисних робіт. Переселенці, зокрема беруть участь у благоустрою наданого їм житла. Спільні справи та проживання переселенців з однієї територіальної громади робить їхнє життя на новому місті психологічно більш комфортним, а бажання працювати більш вмотивованим. Участь в громадських роботах, також сприяє набуттю певної кваліфікації, яка може бути затребуваною для відбудови їхніх населених пунктів після повернення їх на батьківщину.

Виходячи з результатів нашого дослідження покращення ситуації з працевлаштування внутрішньо переміщених осіб в Україні може бути досягнуто наступними заходами:

Потрібна співпраця державних органів, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських, волонтерських та благодійних організацій. Головну роль в цьому процесі повинні відігравати самі переселенці. Ефективним є утворення територіальних громад ВПО, які організують економічну, психологічну, юридичну допомогу, в тому числі і в сфері працевлаштування, що значно покращує їх життя. Робота не тільки забезпечує їм стабільний дохід та дозволяє задовольняти основні потреби, але

й допомагає інтегруватися в нові громади, встановлювати соціальні зв'язки та відчувати себе частиною суспільства.

Громадські організації, які знають проблеми та потреби своїх членів, можуть бути посередниками між державними органами, місцевим самоврядуванням приймаючих громад, освітніми та медичними центрами, які надають послуги необхідні переселенцям. Спеціалісти з працевлаштування в таких центрах, можуть значно спростити пошуки навчання для перекваліфікації, пошуки роботи, надавати послуги для захисту прав ВПО. Адже, знаючі запити тих хто шукає роботу вони можуть кваліфіковано підбирати вакансії, розгадати різні пропозиції на ринку праці та допомогти обрати потрібну позицію. Також, вони можуть продовжувати надавати кар'єрні консультації та підтримку в процесі адаптації до нового місця роботи, гарантувати захист всіх прав і свобод ВПО, запобігти небезпеці їх дискримінації та експлуатації.

Проблема оренди житла, також може бути вирішена більш ефективно в таких громадах. Відповідні кваліфіковані працівники мають більші шанси отримання міжнародних грантів на придбання та благоустрій житла. Наприклад, реконструюється та ремонтуються будівлі для тимчасового або постійного проживання ВПО в комфортних умовах, та зменшує витрати кожної окремої родини на проживання. Учасники таких спільнот мають змогу навчатися, підвищувати свою кваліфікацію. та як результат отримувати більш оплачувану роботу. Як правило, потім такі люди надають допомогу іншим учасникам спільноти. Фінансують надання медичної та юридичної допомоги іншим переселенцям, підтримують незахищені верстви. Це значно покращує життя людей та зменшує навантаження на державні витрати.

Психологічна підтримка є вирішальною складовою вирішення будь яких проблем ВПО. Перебування в спільноті людей із спільними проблемами покращує психологічний стан, люди відчують себе більш комфортно. Все це збільшує мотивацію до пошуку роботи, розвитку власної справи та бажання допомогти людям, які знаходяться в подібній ситуації. Зайнятість сприяє

покращенню психологічного стану, знижує рівень стресу та депресії, оскільки людина відчуває себе корисною та потрібною

Дуже важливим фактором будь яких проблем є моніторинг результатів роботи тих чи інших заходів та методів їх розв'язання. Проведення статистичної та контролюючої роботи з боку державних органів потребує додаткових зусиль, а значить і додаткових коштів, що є неможливим в умовах військових дій. В невеликих громадах моніторинг ефективності вирішення проблем є більш ефективним, адже результати видно одразу, що робить їх роботу більш мобільною, рішення можуть прийматися швидко. З іншого боку, громада може дозволити собі, те що не може кожна окрема людина чи родина, кваліфіковану психологічну, юридичну, кар'єрну допомогу, організацію дозвілля своїх членів.

Соціальна допомога та соціальний супровід ВПО є дуже ефективним, коли соціальні працівники розуміють проблеми своїх клієнтів. Тому в центрах надання допомоги мають працювати також переселенці. Приклади успішної адаптації та вирішення проблем справляють позитивний вплив не менший ніж комплекс заходів, який спирається на професійні навички.

Більшість ВПО це жінки з дітьми. Тому працевлаштування для них ускладнюються проблемою догляду за дітьми. Різна громадські організації та центри підтримки можуть створювати дитячі та соціальні простори, що допомагають провести час, відволікати дітей від пережитих травм, допомагати інтегруватися в нову громаду. Це стосується і людей похилого віку або з обмеженими можливостями. Державної підтримки не достатньо для підтримки належного рівня економічного та соціального життя. В таких центрах вони можуть отримувати матеріальну допомогу, проводити дозвілля, і навіть приносити користь суспільству, що значно покращить не тільки їх матеріальний але і морально-психологічний стан. В центрах «Я – Маріуполь» виготовляють окопні свічки, плетуть сітки, виготовляють речі, які потрібні нашим захисникам.

Концентрація ВПО допоможе налагодити життя переселенців в громадах, які їх прийняли та здійснювати активну підготовку до відбудови України. Вже діють благодійні організації, які надають допомогу та об'єднують ВПО за територіальним принципом. На Кіровоградщині це Координаційний центр допомоги ВПО з Луганської області, громадської організації Слов'янський культурний центр «Задзеркалля». Такі організації можуть сприяти розвитку потенціалу громад через реалізацію спільних інфраструктурних проєктів, які залучають ВПО до життя спільнот, які їх приймають.

Висновки до Розділу III. Нами була кладена та апробована програма підтримки внутрішньо переміщених осіб в процесі працевлаштуванні. Були застосовані різноманітні форми і методи соціальної роботи по сприянню працевлаштуванню ВПО. Розробка програми соціальної роботи складалася із аналізу ситуації, постановки цілі та завдання, визначення основних форм роботи, визначення партнерів, моніторингу та оцінки ефективності дії програми.

Основними напрямками допомоги були : інформаційна та юридична допомога, групова робота, індивідуальні консультації, психологічна допомога, робота з громадськістю та партнерами. Для кожного напрямку були розроблені та реалізовані форми та методи соціальної роботи. Крім автора програми в її реалізації були задіяні соціальні працівники, юристи, психологи Київського офісу БФ «Рокада» та Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь», представники Державної служби зайнятості, громадські та благодійні організації, які є партнерами даних центрів допомоги ВПО.

Основні форми і методи соціальної роботи з працевлаштування були реалізовані серед відвідувачів центрів, які потребували допомоги у пошуку роботи, а саме 31 клієнт Київського офісу БФ «Рокада» та 27 учасників Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь»

Разом із представниками державної служби зайнятості, були проведені заходи, по інформуванні відвідувачів щодо наявних вакансій, допомога по

створенню резюме, оцінка ситуації на ринку праці та аналіз наявних програм з професійного навчання або перекваліфікації клієнта. Крім того проведено моніторинг вакансій на різних онлайн ресурсах, та запропоновані відвідувачам центрів в залежності від їх потреб та можливостей. Ми разом із працівниками центрів надавали цю інформацію і в чати спільнот ВПО. Також інформували відвідувачів та повідомляли через чати про можливості отримання грантів на відбудову житла, відкриття власної справи, сільськогосподарські роботи, навчання тощо як від державних установ так і міжнародних організацій. Разом із працівниками центрів надавали консультації, як подавати заявки на отримання грантів, розглядали вже існуючі приклади, коли переселенці їх отримували.

Разом із юристами центрів підтримки ВПО ми інформували відвідувачів та надавали індивідуальні юридичні консультації з різних питань, що стосуються працевлаштування та відкриття власної справи.

В місцях реалізації програми нами були проведені тренінги як розроблені працівниками та партнерами центрів так і наші власні розробки по складанню резюме та проходженню співбесіди. Ми отримали позитивні відгуки від учасників, які використали здобуті навички на практиці.

Ми співпрацювали з кар'єрними консультантами та надавали індивідуальні консультації відвідувачам центрів та відповідали на онлайн запити.

Також ми відвідували заходи, які проводилися центрами для організації дозвілля та психологічної підтримки переселенців. Хоча вони не мали на перший погляд відношення до працевлаштування, але вони сприяли набуттю м'яких навичок, які є пріоритетними в процесі пошуку роботи.

Учасники нашої програми відвідували безкоштовні онлайн курси професійної перепідготовки, та 2 учасників отримали гранти на навчання на курсах підвищення кваліфікації.

Результати впровадження нашої програми допомоги внутрішньо переміщеним особам з пошуком роботи були відмінними по різних напрямках.

Нам вдалося працевлаштувати 19 осіб, 2 особи пройшли професійне перенавчання, 2 людини склали бізнес план та подалися на гранти. Деякі показники у нас були вищі ніж в середньому статистика служби зайнятості. Але це не тільки заслуга нашої програми, але й система роботи напрацьована центрами підтримки переселенців. Досвід їх роботи був включений до нашої програми на етапі аналізу ситуації з працевлаштування ВПО та планування.

Недоліками нашої програми було те, що нам не вдалося залучити людей до громадських робіт. Але для цього потрібно залучати ВПО на роботи, які мають відношення до потреб самих переселенців, а також просвітницька діяльність. Потрібно доводити переселенцям що в ході громадських робіт вони мають можливість набувати навички, які знадобляться їм під час повернення та відбудови їх рідних населених пунктів.

На основі аналізу результатів нашої програми ми склали поради, які допоможуть покращити ситуацію з працевлаштуванням ВПО, сприятимуть їх адаптації та покращенню їх матеріального становища та психічного здоров'я.

Поради включають організацію компактного проживання та по можливості працевлаштування ВПО. Це, на нашу думку, сприятиме отриманню кваліфікованої допомоги по різних напрямках, які сприяють працевлаштуванню. Підготовка до повернення на батьківщину матиме довгострокову перспективу вирішення проблеми трудових ресурсів після Перемоги в деокупованих регіонах.

ВИСНОВКИ

Проведення теоретичного та емпіричного дослідження форм і методів соціальної роботи з працевлаштування внутрішньо переміщених осіб надає підстави зробити наступні висновки.

1. Теоретичні дослідження показали не достатню ефективність роботи державних інституцій у підтримці внутрішньо переміщених осіб, в тому числі у сфері працевлаштування. Так, як значну частину допомоги переселенцям взяли на себе волонтери, громадські та благодійні організації ми дослідили.

2. Більша частина ВПО це жінки з дітьми, люди похилого віку та з обмеженими можливостями. Фінансування допомоги з боку держави та гуманітарна допомога від міжнародних партнерів не покриває видатків на забезпечення, тому проблема працевлаштування ВПО, одне з найважливіших питань, яке потребує негайного вирішення.

3. Проблеми пошуків роботи переселенцями супроводжується необхідністю її комплексного вирішення із наданням не тільки допомоги у пошуку роботи, але й юридичної консультації щодо звільнення з попереднього місця роботи, відновлення документів, психологічної підтримки, просвітницької діяльності серед переселенців та приймаючих громад.

4. Проблеми адаптації ВПО в приймаючих громадах розглядалася українськими дослідниками з 2014 року. Але з початком повномасштабного вторгнення росії змінилися масштаби, напрямки, соціальна структура переселенців та загальноекономічна ситуація в країні, що потребує розробки нових шляхів вирішення.

5. Основними проблемними питаннями в сфері працевлаштування ВПО є житлова проблема. Робота на низькооплачуваних посадах призводить до того, що після сплати за житло, залишок не покриває мінімальні потреби на проживання переселенців та їх сімей.

6. Процес працевлаштування ВПО супроводжується, як

стереотипними уявленнями так і реальними випадками дискримінації на робочих місцях. Ринок праці в приймаючих громадах має іншу економічну кон'юнктуру, не має пропозицій відповідних до кваліфікації ВПО. Багато переселенців сподіваються на повернення тому не будують довготривалі кар'єрні плани. Приймаючі громади мають в цілому нижчий рівень життя, який ще погіршився за останні роки.

7. ВПО не довіряють державним органам сприяння працевлаштуванню, які в свою чергу не можуть бути максимально ефективними, через велику кількість переселенців, диференціацію потреб і проблем різних соціальних груп в різних регіонах країни.

8. Нормативно-правове забезпечення соціальних гарантій внутрішньо переміщеним особам в сфері зайнятості напрацьоване досвідом міжнародних організацій по правам біженців, законодавством розробленим з 2014 року. Після 2022 року у відповідні законодавчі акти вносять необхідні поправки. Але проблема не у відсутності дієвого законодавчого механізму, а у його бездіяльності через низьку правову культуру як роботодавців так і переселенців які шукають роботу.

9. Недостатнє вивчення даного питання актуалізувало емпіричне дослідження особливостей працевлаштування ВПО в приймаючих громадах. Тому нами було проведено опитування серед переселенців, які шукають роботу, в якому взяли участь 152 особи та виключне спостереження серед відвідувачів центрів допомоги ВПО.

10. Ми вивчили роботу Київського офісу БФ «Рокада», Кропивницького центру благодійного фонду «Я – Маріуполь» та інших організацій, які надають допомогу ВПО, в тому числі і з працевлаштування. Ми визначили ефективність роботи переселенців у соціальній сфері. Адже відвідувачі більше їх довіряють, а у самих працівників більше мотивація до вирішення питань, розуміння передумов та шляхів вирішення проблем.

11. Аналіз опитування показав, як проблеми виявлені під час дослідження теоретичної бази дослідження, так і питання, які не піднімалися

раніше в літературі.

12. Було виявлено значну кількість ВПО, які працювали до переселення і зараз працюють без укладання трудового договору, що може стати причиною дискримінації та експлуатації людей, порушення їх прав. Частина переселенців не мають статусу ВПО, не стоять на обліку в Державній службі зайнятості та можуть стати легкою мішенню для маніпуляцій.

13. На основі аналізу теоретичних та емпіричних досліджень нами була розроблена та апробована програму підтримки в працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб. Всього було задіяно 58 переселенців, які шукали роботу. Деякі показники перевищували статистику, яку наводить Державна служба зайнятості, деякі нам не вдалося покращити, зокрема отримання грантів на освіту та залучення до громадських робіт. Можливі похибки в оцінках дії програми, через її невелику тривалість. Але ефективність діяльності центрів підтримки ВПО, досвід яких ми залучили свідчить про ефективність використаних нами форми і методи соціальної роботи з працевлаштування ВПО.

14. Концентрація ВПО в територіальні громади сприяє наданню ефективної допомоги у юридичному, психологічному та кар'єрному супроводі шукачів роботи, сприяє вирішенню житлових проблем, отриманню державних та міжнародних грантів, взаємодопомоги між самими переселенцями, їх активної громадянської позиції.

Отже, всі ці фактори вказують на необхідність комплексного підходу до підтримки ВПО, включаючи економічну, психологічну та соціальну допомогу, а також вдосконалення механізмів реєстрації та інтеграції на ринку праці, заходи для підтримки економіки, забезпечення трудових прав ВПО та стимулювання індустріального розвитку у безпечних регіонах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєнко Т. Ф. Концептуальні орієнтири зарубіжної соціальної практики у фаховій підтримці вимушених переселенців в Україні. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік / [За ред. І.Д. Бега, Р.В. Малиношевського]. Вип. 8. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. URL: https://lib.iitta.gov.ua/721385/1/%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%B7%D0%B2%D1%82._%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84._2020.pdf#page=13
2. Виплати ВПО: який розмір допомоги для переселенців у 2024 році. РБК Україна. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/viplati-vpo-kiy-rozmir-dopomogi-pereselentsiv-1713213874.html>
3. Вирішення майнових питань біженців і внутрішньо переміщених осіб: Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1708 28 січня 2010 року. URL: <https://rm.coe.int/16806b5a6d>
4. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahy-problemy-ta-sposoby-yikh>
5. Гайд для безробітних: допомога від держави, інструменти пошуку роботи, юридичні поради. *Українська правда*. URL: <http://surl.li/fphgg>. (дата звернення 05.01.2023).
6. Гетманцев: Із зони бойових дій вже перемістилися 220 підприємств. Укрінформ. 08.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452138-getmancev-iz-zoni-bojovihdij-vze-peremistilisa-220-pidpriemstv.html>
7. Дем'яненко М. Внутрішньо переміщені особи України: актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання. Україна: події, факти, коментарі. 2018. № 3. С. 34–43.
8. Державна служба зайнятості. Сайт. URL: <https://dcz.gov.ua/>

9. Журба І.О, Якушев О.В., Губар О.Є, Таранова Л.Ю., Самала Н.С. Соціальна робота як складова політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб регіону. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 63. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/3653>
10. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни (документ ООН E/CN.4/1998/53/Add/2 F) ратифіковано Україною 17.04.1998 року. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/kerivni-principi-oon-z-pitan-vnutrishnogo-peremishchennya-vseredini-krayini>
11. Комарницька Г. О., Ястремська Н. М., Павленко Н. В. Вимушена міграція та її вплив на ринок праці в Україні. Наукові перспективи № 6(24) 2022. С. 306-319. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/14745>
12. Лібанова Е. М., Позняк О. В., Цимбал О. І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії російської федерації. Демографія та соціальна економіка. 2022, № 2 (48). С. 37-57
13. Нікітіна В.В. Соціальна вразливість внутрішньо переміщених осіб як підстава соціальної роботи з ними. Науковий Вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. Випуск 2 (49) URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/38855>
14. Пенсійний фонд оприлюднив показник середньої зарплати за 2022 рік: як змінювалися виплати. Сайт каналу «Прямий». 01.09.2022. URL: <https://prm.ua/pensiynuu-fond-opryliudnyv-pokaznyk-serednoi-zarplaty-za-2022-rik-iak-zminiuvaysia-vyplaty/>
15. Попович В., Новак Т, Щербина С. Управління системою соціальної роботи в умовах воєнного стану в Україні. Підприємництво та управління розвитком соціально- економічних систем. 2023№ 2. С. 223-245
16. Працевлаштування переселенців через центри зайнятості: з якими проблемами стикаються ВПО? Українська гельсинська спілка. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/pratsevlashtuvannia-pereselentsiv-cherez->

[tsentry-zayniatosti-z-iakymy-problemamy-stykaiutsia-vpo/](#)

17. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

18. Про внесення змін до Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України № 768 від 07 липня 2022 року. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-poriadku-stvorennia-vedennia-ta-dostupu-do-vidomostei-iedynoi-s768-70722>

19. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

20. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>

21. Про зайнятість населення: Закон України № 5067-VI від 05 липня 2012 року. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

22. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: постанова Кабінету Міністрів України №331 від 20 березня 2022 року. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>

23. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України № 646 від 22 вересня 2016 року.

База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF#n8>

24. Про захист прав людини і основоположних свобод: конвенція. Рада Європи. 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

25. Про особливості реалізації державної політики у сферах зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час воєнного стану та після його припинення або скасування: постанова Кабінету Міністрів України № 735 від 21 червня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2022-%D0%BF#Text>

26. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи (2006)6 державам членам щодо внутрішньо переміщених осіб, ухвалена на 961-му засіданні заступників міністрів 05.04 2006. URL: <https://rm.coe.int/16806b5ab1>.

27. Сайт Соціологічної групи «Рейтинг». URL: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/?page=1>

28. Середня зарплата в Україні. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/>

29. Смаль В. Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб. Вокс Україна. 30 Червня 2016. URL: https://voxukraine.org/velyke-pereselelnya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/#_ftn5

30. Стан реалізації заходів з проведення евакуації населення та створення гідних умов проживання для переміщених осіб. Українська Гельсінська спілка з прав людини. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3593565-minreintegracii-nazvalo-oblasti-aki-prijnali-najbilse-pereselenciv.html>

31. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції : зб. наук. пр. / Держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; [за

заг. ред. В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман]. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2017. С. 320–342. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/9cc34a03-6366-4e1e-a160-955cc78ef301>

32. Філатов В. Як зміниться ринок праці в Україні через війну. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/04/1/685047/>

33. Шульженко І. В. Соціально-трудова гарантія щодо працевлаштування та зайнятості працівників підприємств, переміщених із непідконтрольних територій. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 3 (91). URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/2089/1/Shulzenko_article_2020.pdf

34. Як вдало пройти співбесіду при прийомі на роботу. Бізнес. Стартапи. Технології. URL: <https://bizmag.com.ua/iak-vdalo-projty-spivbesidu/>

35. Як скласти резюме, щоб вас помітили. Освітній хаб місто Києва. URL: <https://eduhub.in.ua/news/yak-sklasti-rezyume-shchob-vas-pomitili>

36. Mooney E. An IDP no more? Exploring the issue of when displacement ends. Discussion paper for the brainstorming session on ‘When Internal Displacement Ends’. Brookings-CUNY. Project on Internal Displacement and Institute for the Study of Forced Migration, Georgetown University, Washington D.C.: 22 April 2002. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/ends_background_paper.pdf

37. Mooney E. The Concept of Internal Displacement and the Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern. Refugee Survey Quarterly. 2005. Volume 24, Issue 3. P. 9–26. DOI: 10.1093/rsq/hdi049.

ДОДАТКИ

Додаток А

Текст анкети

Для нас особливо важлива Ваша думка!

ВАШІ ВІДПОВІДІ Є АНОНІМНИМИ! Результати анкетування будуть використані в дослідницьких цілях для аналізу трудових правовідносин внутрішньо переміщених осіб та розробки пропозицій по вдосконаленню чинного законодавства в науковій роботі Малої академії наук учнівської молоді.

Вкажіть Ваш вік

Ви маєте статус ВПО

так ні

Вкажіть Вашу освіту

вища

середня спеціальна

середня

Під час переміщення та вибору місця проживання Ви надавали перевагу

Місцевій інфраструктурі, що забезпечувала б економічні, соціальні та культурні потреби

Комфортному і недорогому житлу

Можливостям для працевлаштування, відкриття-продовження бізнесу

Що спонукало обрати Вас Кропивницький і Кіровоградську область під час вимушеного переміщення

Тут моє коріння, маю знайомих, родичів

Випадково

Пропозиції відносно недорогої оренди житла

Доступні вакансії на ринку праці

Інше

Чи плануєте ви повертатися в свій населений пункт після Перемоги

Так Ні Інше

Який статус Ви мали до початку війни?

- найманого працівника
- ФОП
- власник юридичної особи
- працював за наймом без укладення трудового договору
- не мав постійної роботи

Який статус Ви маєте зараз

- безробітного
- простій
- працюю за трудовим договором
- працюю без трудового договору
- відкрив, продовжив свій бізнес
- інше

Чи знаєте Ви про пільги та державні програми щодо працевлаштування
ВПО

- Так
- Ні
- Інше

Чи робили ви спроби знайти роботу в місці теперішнього перебування

- так, я знайшов роботу через Державну службу зайнятості
- так, я перебуваю на обліку в Державній службі зайнятості
- так, я знайшов роботу самостійно

Продовження Додатку Д

ні, мені вистачає коштів, які виплачує держава та допомоги від
благодійних фондів та волонтерських організацій

- ні, мені вистачає власних коштів, які я накопичив до війни
- ні, бо за моєю кваліфікацією відсутні вакансії в місцевості де я

проживаю

- ні, бо мої документи втрачені під час переселення
- ні, бо я сподіваюся повернутися в свій населений пункт після

Перемоги і там шукати роботу

- Інше

Якій роботі Ви надаєте перевагу

яка відповідає Вашій попередній кваліфікації та рівню заробітної плати

яка дає можливість забезпечити достатній рівень життя для Вас та Вашої родини

колектив, який складається із переселенців з Вашого населеного пункту

підприємство, яке реінтегроване (переміщено) з Вашого населеного пункту

підприємство, яке створено з метою повернення до Вашого населеного пункту після Перемоги

готовий на будь яку роботу

Інше

Чи погодилися б Ви пройти перенавчання для отримання роботи

так, я вже навчаюся

так, якщо вона буде безкоштовною

так, якщо гарантовано отримаю роботу

ні, я хочу знайти роботу за своєю кваліфікацією

Інше

Додаток Б

Відповіді респондентів, які свідчать про наявність дискримінації та стереотипів щодо працевлаштування ВПО*

Аби до ВПО відносились як до людей, а не так що чують що Впо, тоді можна менше заробітню плату давати людині.
Багато де не хочуть приймати на роботу ВПО.
Багато хто відмовляє ВПО в працевлаштуванні, тому вважаю що треба це і змінити
Більш лояльні відносини до ВПО
Більш лояльного ставлення
Більше уваги до роботодавців, бо стикалися з гнітом робітників впо
Бували випадки відмови або зменшення заробітної плати т.к. я переселенець
Вимоги роботодавців до кандидатів на роботу з числа ВПО
Відношення
Відношення до людей ВПО
Відношення роботодавця
Впо на роботу беруть без ентузіазму, краще взяти своїх місцевих.
Желание местных брать на работу Впо
Збільшити нагляд за виконанням норм трудових прав.
Людське відношення працівників які працюють з людьми .
На роботу ВПО не дуже беруть, так як люди кажуть відверто - закінчиться війна повернуться додому. Роботодавці ВПО беруть тільки на сезонну роботу.
Необхідно заохочення до наймачів працівників, більшість не хоче брати на роботу ВПО, бо є ризик вивчити його специфіці роботи а він через короткий час звільниться та поїде. Але більшість ВПО

<p>настільки все втратили, що немає куди повертатись, а знайти роботу не можуть, бо не місцеві.</p>
<p>Обов'язково стажування оплачуване. Людина може втратити безмірний місяць стажування. Місцевим легше, для них житло здається по іншій ціні та і більшість має житло. А так натикаєшся на ситуацію коли беруть одразу 4-6 людей на стажування 3-4 тижні і лише одного обирають</p>
<p>Отношение к ВПО</p>
<p>Порядок і права прийому на роботу. Бо коли чують ВПО -відразу відмовляють</p>
<p>Роботодателі не мають права відмовляти ВПО у працевлаштуванні ,якщо немає досвіду роботи (нещодавно отримав диплом)</p>
<p>Тяжко сказати, але знайти роботу ВПО надзвичайно складно</p>
<p>Хотілось би щоб ВПО з більшим бажанням брали на роботу.</p>
<p>Что бы брали на работу не смотрели на каком языке разговаривать.</p>
<p>Чтобы работодатели не имели права отказать ВПО в трудоустройстве, аргументируя что ВПО может в скором времени вернуться домой. Хотя из-за этого аргументы будут выдумываться другие</p>
<p>Щоб ВПО також охоче брали на роботу</p>
<p>Щоб не боялися брати переселенців</p>
<p>Щоб приймали на роботу , а не відмовляли дивлячись на прописку</p>
<p>Щоб частіше працевлаштовували ВПО, менше було відказав у працевлаштуванні .не кожен хоче брати людину яка може пропрацювати лише 3-4 місяці, а потім уїде додому</p>

Які б в нас не були б права, роботодавець сам вирішує для себе: захоче чи ні взяти на роботу ВПО. В нашій країні це замкнуте коло.

Скоріше в ставленні місцевих роботодавців, ніж в правовому забезпеченні треба щось змінювати. Мене не хотіли брати на роботу, через статус ВПО. Керівник підприємства так і сказала: "Ви завтра кудись переїдете, а мені знову людину треба буде шукати".

* Збережені мова, синтаксис та орфографія оригіналу.

Додаток В

Відповіді респондентів на питання

«Що змінили б в процесі працевлаштування ВПО»*

Державна допомога ВПО з працевлаштування
Досі не звільнений з попереднього місця роботи, бо роботодавець не звільняє за законом.
Можливість ВПО включити до категорії отримання житла по програмі "Є-оселя" під 3%. Бо з цінами оренди житла, рентабельно його придбати.
Допомога з орендою житла.
Обмеження у віці при прийомі на роботу. Підприємство покриває хоча 25 відсотків для ВПО за оренду житла
Зменшення за оплату проживання Оренда квартир,без удобств,пусті стіни А коштує дорого
Надання службових приміщень для ВПО
Зобов'язання органів виконавчої влади працевлаштовувати працівників, що перебувають у вимушеному простої, тимчасово на вакантні посади в структурні підрозділи системи на підконтрольній території
Можливість зберегти попередні місце роботи
Надавати тимчасове робоче місце людині за освітою
Надання можливості працювати на віддаленому доступі за попереднім місцем роботи
Надати можливість ВПО працевлаштовуватися, або стати на облік в центр зайнятості без звільнення зі свого попереднього місця роботи, у разі, якщо працівник знаходиться на призупиненні і не отримує заробітної плати.
Так щоб мав право працювати на повну ставку в бюджетній організації

* Збережені мова, синтаксис та орфографія оригіналу.